

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 13

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

13 червня 2019 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2019

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 13):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 13 (м. Тернопіль, 13 червня 2019 р.). -
Тернопіль, 2019.- 93 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**COORDINATION OF THE ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT
BODIES OF FINLAND**

Maksurov Alexey Anatolevich

*PhD in Law, Professor, Kiev National University named after Taras
Shevchenko*

Coordination is of paramount importance in Finnish law enforcement activities. The state legislation provides for quite effective mechanisms for interaction and coordination of police actions with other authorities.

Sometimes it is about coordinating the standards, but the process is wrong is called cooperation.

For instance, in Act on Cooperation between the Police, Customs and the Border Guard (687/2009) spelled: for the purposes of this Act, cooperation means the carrying out of measures relating to the combating of crime, control and monitoring activities or international cooperation on behalf or in assistance of another PCB authority in its area of responsibility, and cooperation in the PCB authorities' common area of responsibility (General provisions Section 1 Purpose of the Ac) [1].

Itself the coordination process described in Section 3 «Making notifications and agreeing on measures in the PCB authorities' common area of responsibility» of Act on Cooperation between the Police, Customs and the Border Guard: (1) A PCB authority shall, without undue delay, make a notification of a crime that has come to its attention and the measures relating to it to the PCB authority within whose area of responsibility the matter also falls, by making an entry of the crime into a data file shared by the PCB authorities.

In Section 7 «PCB criminal intelligence and investigation teams» of Act on Cooperation between the Police, Customs and the Border Guard указано:

(1) PCB authorities may establish a joint criminal intelligence and investigation team for the purposes of preventing, detecting or investigating a crime or a series of connected crimes. A PCB criminal intelligence and investigation team may be established by the authorities that are wholly or partially responsible for dealing with the criminal case in question.

(2) The decision on the establishment of and participation in the PCB criminal intelligence and investigation team shall be made by the PCB authorities taking part in the work of the team. The decisions on the chain of command of the team and the crimes on which intelligence is to be gathered or which are to be investigated by the PCB criminal intelligence and investigation team shall be made in connection with the establishment of the team.

(3) In a PCB criminal intelligence and investigation team, a representative of a PCB authority has the right to participate in the carrying out of criminal intelligence and investigation measures that he or she is authorised to carry out in his or her own area of responsibility in crime-combating tasks coming under the responsibility of the PCB authority in question and that are required as part of joint intelligence gathering or the prevention, detection and investigation of the crimes concerned and on which the team leader has made a decision under his or her powers. The representative of the PCB authority participates in the carrying out of the measures under the command and necessary supervision of the team leader.

Thus, the coordination system of law enforcement in Finland needs further improvement.

Literature:

1. Act on Cooperation between the Police, Customs and the Border Guard (687/2009) // <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090687.pdf>

ПОНЯТТЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕННЯХ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Дубинський Ігор Юрійович

*аспірант кафедри адміністративного, кримінального права і процесу,
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон, Україна*

Поняття «функція» – багатозначне, і закладений у нього зміст залежить першочергово від сфери наукового пізнання, у межах якого ставиться питання про функціонування певного явища.

У філософії під функцією розуміють явище, яке залежить від іншого явища, що змінюється, коли змінюється перше явище. У даному випадку

йдеться про розуміння функції, близьке до математичного (Г. Лейбніц) [1].

У соціології функцію розглядають або як роль, що виконує певний соціальний інститут стосовно потреб суспільної системи вищого рівня організації чи інтересів деяких соціальних груп та індивідуумів, або як залежність, що спостерігається між різними соціальними процесами у межах суспільної системи [2]. Узагальнено, йдеться про два відносно самостійні соціологічні значення поняття функції: функція як роль, яку певний соціальний інститут виконує стосовно певної соціальної системи, складовою якої він є; і залежність, яка спостерігається між різними компонентами єдиного соціального процесу [3].

Разом з тим жодне зі значень поняття «функція» не використовується на позначення напрямку дії. Це підтверджує те, що у теорії держави і права поширене розуміння функцій держави як напряму діяльності не в усіх аспектах співвідноситься з трактуванням функцій, що існують в інших науках. Не будучи власне правовим і не будучи логічно пов'язаним із тлумаченням функцій, характерних для інших галузей науки, таку концепцію про функції держави не слід визнавати до кінця науково аргументованою.

Таким чином, розуміння функцій держави залежить від розуміння власне держави, які саме аспекти характеристики держави будуть важливими для теорії держави і права, і тут простежується чітка аналогія з органістичною, механічною і соціальною теоріями походження держави.

Література:

1. Лейбніц Готфрід Вільгельм. Монадологія; укр. пер. П. Бартусяка; під ред. О. Хоми. *Sententiae*, XXVIII. 2013. № 1. С. 151-177.
2. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Соціальні причини занепаду античної культури; пер. з нім., післям. та комент. О. Погорілого. Київ, 1998. С. 7-32.
3. Малицька Н. Ідея об'єктивації у феноменологічній соціології Альфреда Шюца та її реалізація. *Філософські пошуки. Філософія. Історія. Культура*. Вип. XXXI. Львів-Одеса: Cogito-Центр Європи, 2009. С. 245-252.

Науковий керівник: Олійник О.Б., доктор юридичних наук, професор, академік, лауреат премії імені Ярослава Мудрого, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕЛІГІЙНІ ПІДГРУНТЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Радзілевич Дмитро Анатолійович

аспірант кафедри теорії та історії, Міжнародний гуманітарний університет

Релігія як соціальний феномен, має самостійне значення майже в усіх сферах суспільного життя, її вплив (прямий чи опосередкований) на різні його процеси є значним і безсумнівним. Наукові дослідження констатують непересічну роль релігії саме в історії народу України, для якого упродовж кількох століть Церква заступала втрачену державну владу, **і, по суті, була єдиною репрезентативною установою, що виконувала функції етнозбереження і самоідентифікації української нації** (О.Саган).

Втім, наявні дослідження цієї проблематики стосуються, здебільшого, глобального, загально-соціального (національного) рівня попри те, що взаємодія релігії і правової реальності предметно конкретизується і виявляє свою соціально орієнтовану природу саме на рівні функціонування людських громад, невеликих територій, де соціальний вплив і контроль функціонує, будучи максимально наближеним до релігійного і правового життя людей, а відтак, будучи з ним безпосередньо пов'язаним. Тому одним із аспектів впливу релігійних чинників слід назвати сферу формування і підтримання регіонального правового порядку. Це актуалізується і тим, що релігійність України у її головних регіонах є досить нерівномірною, вона зменшується з Заходу на Схід – від 93% на Заході до 63% на Сході, характеризується конфесійними відмінностями, які також мають регіональну специфіку та б. ін.

Релігійні норми є важливим фактором регіонального правового порядку, передусім, через загальну спрямованість релігійних норм і цінностей на праведний образ життя, основою якого є дотримання 10 Заповідей. Дослідниками регіонального впливу на релігійні уявлення представників різних територій встановлені значні особливості цього феномена. Наприклад, картини потустороннього світу у різних регіонах світу досить помітно різняться. Уявлення про рай і пекло увійшли у релігії з природного оточення і не зникли, хоча оточуюче середовище у багатьох

випадках давно змінилося. Дуже цікаві приклади релігійного життя і традицій українців показано у «Кайдашевій сім'ї» І.С. Нечуя-Левицького: «Поховали сини Кайдаша з великою честю, просили священника занести батька в церкву; як ховали, то читали Євангелію трохи не коло кожної хати; після похорону справили багатий обід. Кайдашиха роздала старцям щедрю милостиню, дала священникові на сорокоуст. Цей приклад свідчить про усталеність і тяглість загальної релігійної налаштованості української національної свідомості, її схильність до універсальності та толерантності.

Проте, конфесійне розмаїття сучасного українського суспільства, що, за свідченням дослідників, має виразний регіональний характер, також відчутно впливає на функціонування правової сфери. Так, у Південному і Східному регіонах релігійне самовизначення громадян останнім часом характеризується нестійкістю, що, ймовірно, відбиває загальну суперечливість змін у масовій свідомості цих регіонів, яка спостерігається після 2014 р. Для жителів Східного регіону характерним є низький рівень довіри до ієрархів усіх найбільших церков України (в т.ч. й тих, які найбільш представлені в цьому регіоні). Цікаво, що упродовж 2010-2018рр. відбулися значимі зміни в конфесійно-церковному самовизначенні громадян, які відносять себе до православ'я: число вірних Української Православної Церкви зменшилося майже вдвічі, натомість так само майже вдвічі зросло число вірних Української Православної Церкви – Київський патріархат. Останніми роками зростало також число прихильників незалежної Української православної церкви і зменшувалося число тих, хто виступає за те, щоб православна церква в Україні була частиною Руської православної церкви: **усередині 2019 року 54,2% респондентів ставляться позитивно до створення Православної Церкви України і надання їй Томосу.** Щоправда, і у цьому питанні є суттєві регіональні відмінності, які є результатом усталених релігійних уподобань різних територій України. Так, у регіонах Заходу України, у Закарпатті найбільш поширений греко-католицизм, у Буковині = православ'я, у Галичині греко-католицизм, на Волині греко-католицизм і православ'я. Доволі строкатий вигляд має релігійна палітра в інших регіонах і це означає, що державна влада повинна дуже зважено підходити до підтримки тієї чи іншої конфесії. Дослідники висловлюють надію, що сьогодення конфігурація етноцерковних поділів, що актуалізувалась та загострилась внаслідок війни, має всі підстави

перетворити етнорелігійний ландшафт України на один з найцікавіших феноменів сучасного світу (Л. Якубова). Адже в ньому, попри витончені інструменти іншування й дестабілізації, застосовуваних ворожими «гібридними» технологіями, домінують дискурси людяності, благочинства, добродієвства й миролюбності.

Роль і значення релігії для забезпечення надійного, стабільного правового порядку у регіонах країни виявляються передусім через активну суспільну діяльність релігійних організацій, кліриків, активних прихожан. Ця діяльність отримала позначення як «соціальне служіння церкви», і охоплює різні напрямки. Найбільш виразним підтвердженням активного звернення у бік соціального складника православ'я є ухвалення документів, які слугують основою цієї роботи: «Основи соціальної концепції Російської Православної Церкви», «Церква і світ на початку третього тисячоліття» – Декларація ювілейного помісного собору Української Православної Церкви Київського Патріархату, «Компендіум соціальної доктрини Католицької Церкви».

Протягом останніх десятиліть у церкві здійснюється спроба формувати власну соціальну політику й організувати професійну соціальну роботу через активізацію приватної ініціативи парафій, архієреїв, священства, активних небайдужих мирян, одноразової, поки що несистемної допомоги дитячим будинкам, притулком і богадільням. То ж, церковне соціальне служіння повертається до своїх споконвічних традицій, коли піклування здійснювалося через монастирі та парафії, де надається комплекс соціальних послуг: навчання, лікування, виховання, допомоги, надання затишку нужденним.

В деяких регіонах склався цікавий досвід, який може стати у нагоді іншим парафіям. На Івано-Франківщині, як ніде-інде, спостерігається відчутна залежність між національно-церковним (релігійним) самовизначенням та умовами її родинного, ба навіть шкільного виховання. Тут це має свій особливий вияв. І викладання християнської віри, християнської етики, а то й Закону Божого, що практикується за згодою батьків, – яскравий доказ цьому. Звідси й такий високий відсоток тих, хто вірить у Бога, але може задовольняти власні потреби у будь-якій церкві, якщо вона традиційна у його сприйнятті та розумінні батьків. Цікаво, що такий підхід реалізується і на Півдні України, в Одесі, де завершується будівництво загальноосвітньої церковно-приходської школи

– «школи майбутнього, яка орієнтується на духовне виховання підростаючого покоління».

На правовий порядок у регіонах позитивно впливає діяльність парафій щодо вирішення найболючіших проблем, пов'язаних зі стрімким зростанням наркоманії, алкоголізму, ігроманії, епідемії ВІЛ/СНІДу, насильства тощо. Ефективний досвід лікування алкоголізму накопичений на Заході, де діють регіональні центри у Львові, Стрию, Тернополі та Івано-Франківську, куди звертаються хворі зі всієї України. Причому, це робиться без медичного втручання. В Україні створюється православна Асоціація допомоги алко-та наркозалежним. Її ініціатори - священнослужителі з досвідом практичної психології. Перший православний центр реабілітації уже п'ять років успішно працює у Дніпрі. А за прикладом батюшки з села Червоноармійське на Одещині, Віктора Кочмаря - чемпіона України з пауерліфтингу. багато хлопців захопилися штангою і гантелями.

Досить великим виховним потенціалом у протидії негативним викликам володіє служіння парафіяльного священника, який є максимально наближеним до громади, чи не найпершим отримує інформацію про виникнення проблем у конкретній сім'ї, окремої особи, а, відтак, може використати всі наявні засоби допомоги і впливу на таку ситуацію. Одне з головних завдань православного священника – проповідь як словом, так і самим своїм життям. Проте він не може обмежуватися лише богослужбовою діяльністю в храмі. Спільно із іншими зацікавленими соціально-виховними інститутами священнослужитель спрямовує свої зусилля на просвітницьку діяльність, залучення молоді до християнського соціального служіння (допомога в храмах і монастирях, опіка й праця з дітьми в дитячих сиротинцях, допомога старшим людям, інвалідам, ветеранам у госпіталях і геріатричних будинках-інтернатах, паліативна опіка, праця з онкохворими та ін., продумане використання в пастирській діяльності серед молоді сучасних форм творчості, налагодження співпраці зі ЗМІ, завдяки яким є можливість доносити істини віри, розповідати про життя Церкви ширшій, аніж окрема парафія, аудиторії.

Цілком природньо, що релігійний вплив стає дотичним і до формування правової свідомості віруючих. Як зазначають дослідники, на зміну необізнаному із чинним законодавством віруючому, залежному від

адміністративної сваволі місцевої влади й ідеологічного тиску, поступово приходять віруючий, який знає більше про свої права, пов'язані із свободою віросповідання, можливості реалізації своїх релігійних запитів, який обізнаний з вичерпним переліком допустимих конституційних обмежень на свободу совісті тощо. Поінформованість і обізнаність віруючого про власні права відкривають для нього можливість розрізняти законні дії влади від незаконних, бути вільним у виборі релігійно вмотивованої поведінки, засобів правового захисту. Для віруючих – членів релігійних організацій – звичною справою стали звернення до судів різних інстанцій про захист прав і свобод, що раніше на практиці було практично неможливим. Непоодинокі випадки звернення віруючих України до Європейського суду з прав людини. Не випадково, загальна кількість скарг, що подаються до Європейського суду з України, з року в рік зростає, засвідчуючи розвиток правової культури наших співвітчизників.

Здійснена тут спроба аналізу основних факторів релігійного впливу на процеси формування і забезпечення сучасного регіонального правового порядку дає підстави для висновку, що саме регіональний рівень функціонування релігійних інституцій володіє найбільшим потенціалом правовпорядковуючого впливу на суспільне життя. Найвні практики різних конфесій свідчать про накопичення багатого досвіду соціального служіння кліриків і вірян щодо протидії криміногенним явищам і тенденціям у суспільстві (наркоманії, алкоголізму, поширенню ВІЛ/СНІД, насиллю у сім'ї та ін.), що може слугувати потужним фактором оздоровлення соціального клімату і зміцнення правового порядку. Обговорення даної проблеми у широкому колі фахівців уможливить досягнення широкого кола питань, які відкриваються у цій царині, і задіяти потенціал релігійного впливу на оздоровлення правової сфери.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Іванова Ганна Сергіївна

кандидат юридичних наук, докторант кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Аналіз сучасного стану розвитку агропромислового комплексу в Україні свідчить про те, що виділення адміністративно-правової складової щодо врегулювання зазначеної галузі є необхідним елементом сучасного механізму вдосконалення Агропромислового комплексу України. Оскільки за своїм складом та структурою агропромисловий комплекс відрізняється від інших міжгалузевих комплексів і визначає соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, продовольчу безпеку та забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною.

Для початку, варто розглянути форми публічного адміністрування. Вони є системним утворенням, компоненти якого тісно взаємодіють один з одним, проте не є взаємозамінними. Вони відзначаються помітною самостійністю й універсальністю щодо конкретних галузей владного впливу. Саме тому одні й ті самі форми успішно застосовуються в різних сферах суспільного життя (економічна, соціально-культурна, адміністративно-політична), застосування публічною адміністрацією будь-якої форми визначається її компетенцією, характеристиками об'єкта впливу, поставленою метою. Форми публічного адміністрування, як правило, передбачені і регламентовані адміністративно-правовими нормами. Вони найчастіше містяться у законах та підзаконних актах, що визначають компетенцію суб'єкта владних повноважень.

Так, форми публічного адміністрування можна класифікувати за різними підставами: 1) за ступенем юридичного вираження: 2) за досягнутими результатами: 3) за спрямованістю: 4) за колом осіб, на яких

вони поширюються: 5) за характером і методам вирішення питань компетенції: 6) за суб'єктивним складом: 7) за суб'єктом ініціативи: 8) за умовами застосування: 9) за юридичним змістом:

В юридичній літературі існують й інші підстави класифікації форм публічного адміністрування, проте найбільш поширеними є дві класифікації: по-перше, за значенням наслідків, які виникають у результаті використання тієї чи іншої форми (наявності правового ефекту); по-друге, за ступенем правової регламентації процесу їх застосування.

За значенням наслідків, які виникають у результаті використання форм, виділяють: а) правові форми публічного адміністрування; б) неправові форми публічного адміністрування.

До правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків. Зокрема видання правових актів, застосування примусових заходів тощо. Такі форми виступають як юридичні факти і можуть формувати адміністративно-правові відносини. До неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають і не спричиняють виникнення адміністративно-правових відносин. Такі форми або передують правовим (проведення ревізії за результатами якої видається правового акт), або використовуються за ними (нарада з приводу реалізації правового акта).

За ступенем правової регламентації процесу використання виділяють форми публічного управління.

Форми публічного адміністрування в АПК повинні відповідати таким вимогам: (а) не виходити за межі режиму законності; (б) відповідати компетенції суб'єкта публічної адміністрації та змісту його адміністративних зобов'язань; (в) відповідати змісту і характеру вирішуваних питань, державне сприяння розширенню ємності національного аграрного ринку і стимулювання експорту аграрної продукції на світовий ринок; (г) держава повинна сприяти задоволенню публічного інтересу та ініціювати інноваційні процеси, створюючи сприятливі умови для їх здійснення усіма учасниками, до яких відносяться не лише малі, середні й великі підприємства, але і наукові й освітні установи, бюджетні організації, регіональна і місцева влада; (д) враховувати особливості конкретного об'єкта владного впливу,

необхідність залучення інвестицій у першу чергу для малих та середніх виробників є основним із стратегічних пріоритетів.

Відповідно до Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» усі форми господарювання в агропромисловому комплексі мають рівні права на організацію виробництва та володіння своєю продукцією.

Агропромисловий комплекс є вагомим елементом у розвитку науки адміністративного права, оскільки формує її адміністративно-правове забезпечення. Варто відзначити роль агропромислового комплексу в розвитку економіки у цілому, оскільки саме продукція аграрних підприємств є основою діяльності інших галузей, таких як легка, харчова та переробна, забезпечуючи їх сировиною. Зазначимо, що підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі є важливими чинниками розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності продукції АПК, покращення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізму адміністративно-правового забезпечення політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору і його адаптації до нових умов, з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами, з урахуванням їх досвіду.

Для забезпечення публічного адміністрування в агропромисловому комплексі України та з метою інтеграції АПК у світову економічну систему необхідно сформувати сучасні системи інформаційно-правової підтримки діяльності основних суспільних інститутів аграрного сектору, у тому числі: удосконалити систему публічного моніторингу розвитку сільського господарства країни шляхом посилення контролю за ефективним використанням коштів державного і місцевого бюджетів для виконання програм розвитку відповідно до Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. Сформувати систему інформаційного забезпечення аграрного ринку для оперативного інформування операторів про ціни, попит і пропозиції на місцевих, регіональних, загальнодержавних і міжнародних ринках продовольства і

ресурсів. Забезпечити ефективні комунікації між рівнями управління аграрним сектором на базі використання засобів телекомунікацій і системи Інтернет, комп'ютерної і оргтехніки, сучасних інформаційних технологій [2].

На сьогодні, чинне адміністративне законодавство не повністю врегульовує означені вище питання, а тому запровадження європейських норм фактично спонукатиме зміну самої адміністративно-правової системи публічного адміністрування з досліджуваної проблематики. Тому ці зміни мають проводитися із урахуванням змін до законодавства України з питань публічного адміністрування та КУпАП.

Література:

1. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
2. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України. – Відом. Верхов. Ради УРСР (ВВР). – 1990, № 45, ст. 602.

ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Ликова Інна Анатоліївна

магістрант 6 курсу, факультету економіки та права Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

Сьогодні можна констатувати, що інститут безоплатної правової допомоги пройшов тривалий та складний шлях розвитку, змінювались не лише термінологія, але і змістовне наповнення цього права, механізми його реалізації, коло суб'єктів, що мали змогу їм користуватися та сприяти в його реалізації.

На початку свого становлення правовий захист мав характер звичайної родинної або товариської допомоги. Все змінилося з появою писаного права. Саме в цей період надання правової допомоги поступово трансформується в професію.

Звернення до стародавньої історії дає можливість вести мову про те, що інститут надання безоплатної правової допомоги має свої витoki ще з часів звичаєвого права, коли внутрішні чи зовнішні конфлікти членів племені вирішували вожді, виступаючи в ролі арбітрів. В той же час родичі чи друзі мали змогу висловитися на захист осіб, відносно яких вирішувалось питання, посилаючись на минулий досвід вирішення аналогічних справ або сталих традицій чи пророцтв.

Яскравим прикладом первинної реалізації права на захист є традиції вирішення спорів у зулусів. Звичайно, розвиток судочинства у них знаходився на досить низькому рівні, але все ж таки вже тоді у найпростішій формі існував прототип адвокатури. Подібні зародки адвокатури виявлені вченими у бечуанів і інших племен, зокрема у коса. Процеси велися перед зборами старійшин, на них виступали оратори сторін (члени племені чи родичі), на той час гарний, переконливий оратор був запорукою виправдання обвинуваченого [1, с. 3].

Традиція «родинного захисту» також існувала у Стародавньому Китаї. Враховуючи, що на той час в країні діяв принцип презумпції винності обвинуваченого, така «родинна» адвокатура була вкрай необхідною, а іноді – єдиним шансом на пом'якшення покарання.

Не просто правом, а священним обов'язком надати посильну правову допомогу вважалось у стародавніх іудеїв. Тому таку діяльність міг здійснювати будь-який іудей.

У Стародавній Греції правила судочинства вимагали особистої участі сторін. Але достатній формалізм процесу вимагав красномовства та професійних порад, це детермінувало появу професійних логографів і диптографів. Вони виконували роль помічників та професійних порадників, складали промови для виступів у суді. З часом роль захисника на платній основі виконував сінегор – людина, яка добре знає звичаї та закони і може витлумачити їх на користь обвинуваченого.

При цьому, колискою інституту безкоштовної юридичної допомоги все ж таки по праву є Стародавній Рим, оскільки його право найбільш повно відображало інститут представництва. Прийняття Законів XII таблиць, їх доступність для ознайомлення та вивчення створили передумови для формування нової верстви – правознавців (адвокатів)[2].

Наступним етапом розвитку функції захисту стала доба понтифіка Корунканія, що характеризується достатньо вільним доступом до вивчення юриспруденції. Такий стан речей сприяв формуванню якісно

нової верстви правників, які високо шанувались як суддями, так і сторонами, що судились. На той час функція захисту набула ознак вільної професії. Не останню роль в цьому згодом відіграв Lex Cincia de donationibus («Закон Цинція про подарунки та винагороди») [3]. Заборона на виплату адвокатського гонорар та відсутність можливості безпосереднього представництва в суді саме адвокатами (вони мали право складати позови, надавати висновки та юридичні поради) фактично зробили цей вид діяльності улюбленим заняттям авторитетних мужів, «окрасою» поважного віку [4, с. 262]. Варто згадати, що члени імператорської родини також здійснювали цей поважний обов'язок, більш того відмова від нього вважалась неприйнятною.

Справедливості ради треба зазначити, що з одного боку така діяльність здійснювалась безкоштовно, з іншого - це стало шляхом для отримання різноманітних почестей, визнання і як наслідок різних матеріальних благ. Крім того, заборони на винагороду часто не дотримувались, так як покарання за це не передбачалось. Такий стан речей можна розглядати як упущення нормотворців (не прописали жодних санкцій) або як спробу знизити вартість послуг правників, створити передумови для розширення кола осіб, здатних користуватися послугами адвокатів.

На наш погляд, Закон Цинція можна розглядати як одну з первинних спроб створити прототип системи безоплатної правової допомоги.

Зміни в суспільному житті вимагали змін і в праві Стародавнього Риму, як наслідок все більше з'являлось винятків, які дозволяли безпосереднє представництво інтересів в суді. Так, допускали виступ представників від імені народу за свободу із опіки. На законодавчому рівні було закріплено обов'язок піклувальника брати участь у судових процесах від імені осіб, над якими встановлено піклування (неповнолітніх або з фізичними вадами слуху, зору тощо) [5, с. 279 - 282].

Раби також мали змогу звернутися до суду лише через представника.

Згодом сфера процесуального представництва значно розширилася і представництво стало можливим від імені та в інтересах будь-яких осіб. Приблизно з II ст. в Римській імперії з'являються когнітори та прокуратори, формується так зване законне представництво. Згодом формується інститут патронату (відносини між представником та підзахисним базуються на взаємних послугах та їх оплаті).

Інститут представництва отримує свій розвиток при Ульпіані, який ввів представництво гестора - особи, яка вчиняє дії в чужих майнових інтересах, в силу громадського обов'язку або особистих міркувань.

Звертаємо увагу, що кожний вільний громадянин у спеціально визначений день один раз на тиждень мав право отримати безкоштовну юридичну консультацію. Римське право розрізняло адвокатів і ораторів. Адвокати давали особам, що позивалися, юридичні поради і були присутні в процесі для виголошення судової промови.

Паралельно з цим функціонували юрисконсульти – особливі повірені, які складали подання, записки з питань права (повинні мати юридичні знання), але не виступали на підтримку своєї думки в суді.

Таким чином, професія адвоката була широко доступною для усіх, хто мав намір здобути славу громадського діяча і видатного оратора.

Римським цивільним процесом були закладені основи інституту представництва, зокрема на безоплатній основі. В результаті сьогодні можемо спостерігати в європейських державах романо-германської правової сім'ї тенденцію збереження безкоштовного представництва в суді малозабезпечених верств населення.

Література:

1. Святоцький О. Д., Медведчук В. В. Адвокатура історія і сучасність. К: Ін Юре 1997. – 320 с.
2. *Leges duodecem Tabularum*. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://kulturoznanie.ru/?work=rome_law_tables.
3. *Lex Cincia de donationibus*. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://kulturoznanie.ru/?work=rome_law_tables.
4. Цицерон, Марк Туллий (106-43 до н. е.). Избранные сочинения: [Пер. с лат.] / Цицерон; [Вступ. ст. Г. Кнабе]. М.; Харьков: АСТ: Фолио, 2000 с.
5. Иванова О. А. Историко-правовые аспекты института бесплатной юридической помощи в зарубежных странах (с момента образования древних государств до новейшего времени) / Вестник Чувашского университета. 2014. № 3.

Науковий керівник: Коробочкіна Любов Леонідівна, кандидат юридичних наук, Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

СПІР ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК РІЗНОВИД ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ

Мазур Анатолій Васильович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

Чернишов Артем Олексійович

студент 4 курсу Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

На початку цього дослідження ми вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що правильне визначення сутності та змісту категорії «спір щодо проходження публічної служби» безпосередньо впливає на правозастосовну діяльність судів із вирішення спорів щодо проходження публічної служби.

Зазначимо, що доцільність розмежування правового спору та юридичного конфлікту стала об'єктом наукового інтересу великої кількості вітчизняних дослідників. Автор цього дослідження загалом підтримує позицію Д.Лученка, що досліджуючи правову природу адміністративного спору, зазначає, що «кожен юридичний конфлікт має зовнішні прояви, до яких належать правовий спір і правопорушення. Поза цими проявами жодного юридичного конфлікту не існує. При цьому правовий спір може мати і безконфліктний характер, коли суб'єкти права мають протилежні позиції, але єдину ціль, що дає можливість узгодити їхні позиції» [1].

Д.Любченко вважає, що ознаками правового спору є: а) наявність протиріччя, суперечки; б) сфера їх виникнення – відносини, врегульовані правом; в) учасники – суб'єкти правовідносин; г) підстава – правові причини виникнення правового спору; г) формулювання претензій, заперечень; д) намагання учасників вирішити правовий спір безпосередньо або за посередництва третьої сторони (суду, органу публічної влади, третейського суду, медіатора, експерта); е) дотримання певного процедурного порядку вирішення спору (визначеного законом, угодою сторін); є) вирішення правового спору шляхом прийняття рішення

(суду, органу публічної влади, третейського суду), укладенням угоди (мирної угоди) тощо [2].

Під правовим спором ми пропонуємо розуміти наявність спірної (такої, на яку існує кілька точок зору) ситуації щодо прав, свобод, обов'язків сторін, їх реалізації чи порушення.

Що стосується категорії публічно-правовий спір, то це поняття має легальне визначення, яке міститься у п. 2 ч.1 ст. 4 Кодексу України про адміністративне судочинство (далі – КАСУ) [3].

Згідно п.2, ч.1 ст. 4 КАСУ, публічно-правовий спір - спір, у якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи.

Звернімо увагу, що наведене вище визначення було введено до КАСУ лише у 2017 році за результатами судової реформи та внесення змін до процесуальних кодексів.

Як вбачається із наведеного визначення, легальне визначення публічно-правового спору не містить згадки про спори, пов'язані із проходженням публічної служби. На нашу думку, така позиція законодавця має місце у зв'язку із віднесенням таких спорів до спорів у яких хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій. Оскільки у всіх без виключення спорах про проходження публічної служби однієї зі сторін спору виступатиме держава в особі своїх органів, із якими у правовому зв'язку перебуватиме особа, що претендує, проходить чи пройшла публічну службу, або ж відповідні органи місцевого самоврядування, які представляють територіальну громаду, тобто суб'єкти владних повноважень.

З іншого боку, згадка про спори, пов'язані з проходженням публічної служби міститься у наступних нормах КАСУ:

– щодо справ, які є справами незначної складності для цілей КАСУ (п.1 ч.6 ст. 12 КАСУ);

– щодо поширення юрисдикції адміністративних судів на справи у публічно-правових спорах, зокрема спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби (п.2 ч.1 ст. 19 КАСУ);

– щодо строків звернення до адміністративного суду (ч.5 ст. 122 КАСУ);

– щодо судових рішень, які підлягають негайному виконанню (пункти другий-третій частини першої ст. 371 КАСУ);

– щодо особливостей повороту виконання в окремих категоріях адміністративних справ (ст. 381 КАСУ).

На підставі проведеного аналізу, ми можемо констатувати не досить широке, але використання категорії «спір про проходження публічної служби» у законодавстві.

М.І. Цуркан, досліджуючи правове регулювання публічної служби в Україні пропонує визначати публічно-правовий спір як втілену в юридично значущих діях сторін суперечність з приводу реалізації норм публічного права чи із самими публічно правовими нормами, що відбувається в юридичній формі та охарактеризує публічно-правовий спір наявністю наступних елементів: сторони, предмет спору, протиборство сторін [4;с.129].

Аналізуючи особливості спорів щодо проходження публічної служби дослідник виокремлює наступні чинники:

а) втілення в юридично значущих діях сторін, що породжують правові наслідки;

б) виникнення при здійсненні публічно-владних управлінських функцій;

в) теоретичну рівність сторін (орган публічного управління у спорі реалізує не владні повноваження, а такі ж самі права і обов'язки, які має й інша сторона, тобто права і обов'язки, що виражаються у формулюванні, обґрунтуванні і доведенні своїх вимог та заперечень, а тому й не має можливості в односторонньому порядку ліквідувати публічно-правовий спір);

г) його розв'язання потребує специфічних, відмінних від розв'язання приватноправових спорів правових процедур (зокрема, у порядку адміністративного судочинства);

г) фактичну нерівність його сторін, незважаючи на законодавчо визначену юридичну рівність;

д) предметом спору є публічна служба;

е) однією із сторін обов'язково є фізична особа.

Загалом погоджуючись із позицією дослідника, ми також хочемо зауважити, що дещо спірним є чинник виникнення при здійсненні публічно-владних управлінських функцій. Раніше нами вже було проаналізовано відповідні норми КАСУ, і, безумовно, на рівні відповідної норми поміщення спорів щодо проходження публічної служби у цю категорію з огляду на обмеженість критеріїв для визнання спору публічно-правовим є прийнятною, однак на теоретичному рівні, ми вважаємо, що фактично спори щодо проходження публічної служби перебувають в опосередкованому зв'язку зі здійснення органами публічного адміністрування публічно-владних повноважень, оскільки загалом кадрове забезпечення того чи іншого органу є питанням внутрішньої компетенції такого органу, хоча і може визначатись спеціальними актами законодавства.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що категорія «спір щодо проходження публічної служби» є різновидом публічного спору. Пояснюється це (а) спільністю родових ознак публічного спору та спору про проходження публічної служби, (б) визнанням факту належності публічної служби до явищ публічно-правового характеру, (в) використанням в КАСУ нормативної конструкції «публічно-правових спорах, зокрема спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби».

Література:

1. Цуркан М.І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів : монографія. Харків : Право. 2010. 216 с.
2. Лученко Д. Про основні ознаки адміністративно-правового спору. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2. С. 148-156

3. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01. Харків, 2018. 274 с.

4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України № 2747-IV від 06.07.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. ст.446

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОМЕРАХ: НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Макарова Світлана Олександрівна
студентка Університету митної справи та фінансів, Навчально-науковий інститут права та міжнародно правових відносин

Практика придбання нерозмитнених закордонних автомобілів з, як правило, європейськими номерами останнім часом стала дуже популярною. Низька ціна, що утворилася в основному за рахунок несплати митних платежів, і порівняно висока якість таких іномарок сприяють збільшенню числа авто на єврономерах на українських шляхах (чому багато автовласників на українських номерах не дуже раді).

Через митний кордон України проходить близько від 380 тисяч до 2 мільйонів транспортних засобів на іноземних номерах, які в народі отримали назву «Євробляхи».

За даними Державної фіскальної служби до ТОП -5 країн–членів ЄС, з яких ввезено транспортні засоби входять: Польща, Німеччина, Литва, Чехія, Болгарія.

Іноземні транспортні засоби ввозяться на митну територію України у двох режимах: транзит і тимчасове ввезення.

Так, відповідно до МКУ ст 103 тимчасове ввезення характеризується як митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів

нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання .

А дане поняття за Стамбульською конвенцією «Про тимчасове ввезення» дає таке визначення- "тимчасове ввезення" означає: митний режим, який дозволяє приймати на митну територію певні товари (у тому числі транспортні засоби), умовно звільнені від ввізного мита і податків, без застосування заборон чи обмежень економічного характеру на ввезення; такі товари (у тому числі транспортні засоби) мають ввозитися з визначеною метою і призначатися для подальшого вивезення у встановлений термін, та не піддаватися змінам, за винятком нормального зниження їхньої вартості (амортизації) внаслідок їхнього використання.

Митний транзит" означає митний режим, за яким товари перевозяться під митним контролем з однієї митної установи до іншої, зазначається в Стамбульській конвенції.

Під транзитом за Митним Кодексом України розуміється митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Так порівнюючи поняття транзиту відповідно до МКУ й Стамбульської конвенції можна зробити висновок, що МКУ дає більш повне й ширше пояснення.

Перший варіант, дає можливість використовувати транспортний засіб до одного року в разі ввезення іноземним громадянином і до трьох років у разі ввезення іноземною компанією, а другий варіант дає можливість використовувати автомобіль без сплати податків протягом 5 – 10 днів.

Проте в разі порушення цих строків та/або встановлення факту використання автомобіля для інших цілей, ніж ті, що були заявлені, порушникам загрожують серйозні штрафні санкції.

Найбільш небезпечною для всіх автолюбителів на єврономерах є ст. 485 Митного кодексу України (далі – МК), що встановлює відповідальність за будь-які протиправні дії, спрямовані на ухилення від

сплати митних платежів. Серед таких дій у диспозиції зазначеної статті значиться, зокрема, використання товарів, щодо яких надано пільги зі сплати митних платежів в інших цілях, ніж ті, у зв'язку з якими були надані пільги. До відповідальності, передбаченої ст. 485 МК, можуть бути притягнуті як особи, які ввезли автомобілі в Україну зі звільненням від сплати податків і потім порушили умови такого звільнення (наприклад, не вивезли авто вчасно, передали його в користування іншим особам тощо), так і особи, які використовують такі автомобілі.

У цьому випадку – використання автомобіля не для цілей його транзиту з одного митного пункту пропуску до іншого (під час заявлення авто в режимі "транзит"), не для цілей особистого користування (під час ввезення авто іноземного громадянина) або не для тих цілей комерційного використання, які дозволені законодавством та/або були заявлені (під час ввезення авто іноземної компанії).

За ці та інші дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів, ст. 485 МК передбачено штраф у розмірі 300 % несплаченої суми митних платежів. У грошовому еквіваленті ця сума залежить від вартості автомобіля і, як правило, обчислюється кількома сотнями тисяч гривень.

Так, наприклад, у справах № 725/6187/16-а і № 337/5025/15-а, що дійшли до Вищого адміністративного суду (далі – ВАСУ), сума штрафу за ввезення автомобілів марок "Mercedes Benz C180CG1" і "BMW X5" склала 618175,98 грн і 501548,79 грн відповідно. А у справі № 751/5277/16-а, розглянутій 08.11.2016 Київським апеляційним адміністративним судом, сума штрафу за ввезення авто марки "AUDI A6" склала 1467947,91 грн. У всіх цих випадках законність накладених штрафів було підтверджено судом.

Так, у згаданій вище справі № 751/5277/16-а до відповідальності було притягнуто громадянина Білорусі, який увіз авто марки "AUDI A6", що належить литовській фірмі, заявив його в режимі "для особистого користування", а потім продав його іншій особі за 100000 білоруських рублів. А в справі № 633/383/16-а, також розглянутій ВАСУ, до відповідальності було притягнуто громадянина України, який використовував автомобіль, завезений для особистого користування громадянином Азербайджану.

Додатково митні органи можуть накласти *штраф за порушення встановлених строків транзиту або тимчасового ввезення*. Так, за

порушення строків транзиту менше ніж на одну добу ст. 470 МК передбачено штраф у розмірі 170 грн, від 1 до 10 днів – 3400 грн, понад 10 днів – 8500 грн. За порушення строків тимчасового ввезення менше ніж на 3 дні ст. 481 МК передбачений штраф у розмірі 850 грн, від 3 до 10 днів – 5100 грн, понад 10 днів – 17000 грн.

При цьому якщо порушник вищевказаних митних правил не має постійного місця проживання або адреси (наприклад, є нерезидентом), то транспортний засіб може бути вилучено для забезпечення сплати штрафу.

Найбільш непомітними для митників є особи, які використовують автомобілі, завезені в режимі тимчасового ввезення комерційного використання, який може тривати до трьох років з можливістю продовження.

Згідно з додатком С до Стамбульської Конвенції про тимчасове ввезення під комерційним використанням розуміється платне перевезення осіб або промислове чи комерційне платне або безкоштовне перевезення вантажів. **Автомобілі комерційного використання** мають бути зареєстровані на території, що не є територією тимчасового ввезення, на ім'я особи, яка зареєстрована або проживає за межами території тимчасового ввезення, і ввозитися й використовуватися особами, які провадять свою діяльність із такої території. При цьому такі авто можуть використовуватися третіми особами, які мають належний дозвіл користувача права тимчасового ввезення та провадять свою діяльність на користь останнього, навіть якщо вони зареєстровані або постійно проживають на території тимчасового ввезення.

Тобто в принципі автомобілі, зареєстровані на іноземну фірму, можуть увозитися без сплати митних платежів у режимі тимчасового ввезення для комерційного використання в Україні в інтересах цієї фірми. При цьому ввозити та використовувати їх можуть, зокрема, громадяни України, оформлені як співробітники або підрядники цієї фірми, які провадять свою діяльність у її інтересах і мають відповідну довіреність та/або інші підтвердні документи.

Отже, для створення умов гуманізації переміщення транспортних засобів через митний кордон України, було використано Стамбульську конвенцію «Про тимчасове ввезення». Однак можемо спостерігати, що гуманізація щодо переміщення транспортних засобів через митний кордон

України в режимі тимчасове ввезення стала причиною зростання порушення митних правил. Слід зазначити, що використання даної конвенції є недопрацьованим, тому необхідно додати до законопроекту «Про переміщення транспортних засобів через митний кордон України в режимі транзит», такі відомості:

- Збільшити термін перебування транспортних засобів для громадян України до 1 року;

- Обов'язкове інформування громадян з приводу строків перебування транспортних засобів;

Література:

1. Конвенція «про тимчасове ввезення» (*Про приєднання України до Конвенції див. Закон N 1661-IV (1661-15) від 24.03.2004*)
2. Митний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552)

Науковий керівник: Мазур Анатолій Васильович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ АДВОКАТІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА ТРУДОВИМИ ДОГОВОРАМИ

Плехов Данило Олександрович

студент 1 курсу магістратури факультету Адвокатури, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Останнім часом питання оподаткування адвокатів, які є найманими працівниками стоїть дуже гостро. Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання.

Нажаль, вказаний закон не передбачає такої форми адвокатської діяльності як адвокат, що працює за трудовим договором. Тим не менш, така форма є реалією українського юридичного ринку. Так, 90%

банківських адвокатів працюють саме за трудовими договорами на посаді юрисконсультів, керівників юридичних відділів, тощо. За таких осіб роботодавець, як податковий агент, вже сплатив 19,5% (ПДФО + військовий збір) від їх доходу, але статус адвоката, на думку органів ДФС, вимагає також й сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Звісно адвокати, що працюють за трудовими договорами, не погоджуються з позицією ДФС та намагаються оскаржувати індивідуальні податкові консультації у суді.

Податкові органи неодноразово публікували своє роз'яснення, щодо статусу найманого працівника, який отримав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Так, 13 жовтня 2017 року в офіційному виданні Державної фіскальної служби України «Вісник», №38 (942), 6 травня 2018 року — у повідомленні ГУ ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі та 17 травня 2018 року — на сайті «Вісника», у публікації «Чи сплачує ЄСВ адвокат — «незалежник», який одночасно є найманим працівником» ДФС констатує обов'язок сплати ЄСВ для зазначеної групи адвокатів.

У своїх роз'ясненнях податківці посилають на згадану норму ч. 3 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та наявність лише трьох форм адвокатської діяльності та п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», відповідно до якого платниками єдиного внеску є особи, які провадять незалежну професійну діяльність, в тому числі адвокатську діяльність та отримують дохід від цієї діяльності.

Судова практика з цього питання також залишається не сталою, хоча все ж таки рішень на користь адвокатів дещо більше. Так, рішенням Рівненського окружного адміністративного суду від 16 березня 2018 року у справі №817/505/18 та рішенням Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 29 листопада 2018 року у справі №0440/7200/18 були скасовані індивідуальні податкові консультації, в яких було встановлено обов'язок адвокатів, що працюють за трудовими договорами сплачувати ЄСВ.

Позиція суду ґрунтується на тому, що метою збору єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування є забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством саме прав фізичних осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами

загальнообов'язкового державного соціального страхування. Вказана мета досягається шляхом регулярної сплати мінімального страхового внеску.

Отже, в розумінні Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» позивач є застрахованою особою, і єдиний внесок за нього регулярно нараховує та сплачує роботодавець в розмірі не менше мінімального, що виключає обов'язок по сплаті єдиного внеску позивачем як особою, що має право провадити адвокатську діяльність, зокрема у періоди, коли він був найманим працівником, а не самозайнятою особою.

Виходячи із вищевикладеного, можна зробити висновок, що у чинному законодавстві з питання сплати ЄСВ існує прогалина. Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» не врегульовано відносини щодо сплати ЄСВ при одночасному перебуванні фізичної особи в трудових відносинах та здійснення незалежної професійної діяльності. Отже, це питання потребує законодавчого врегулювання або щонайменш чіткої правової позиції Верховного Суду, що є необхідним для сталої судової практики з цього питання.

РЕФОРМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Роговська Анастасія Ігорівна

студентка II курсу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Європейський Суд з прав людини є однією із основних міжнародних правозахисних інституцій загальноєвропейської системи захисту прав людини. Рішення Європейського Суду з прав людини впливають на становлення, реформування та модернізацію сучасних національних правозахисних систем, на практичне застосування європейських правових стандартів при прийнятті рішень національними судами. Вплив рішень цього Суду позначається й на формуванні національних стандартів та нормативів захисту прав людини в Україні. Він є гарантом ефективного захисту прав людини у межах європейського правового простору.

За час свого існування зі звичайного механізму контролю з обмеженою відповідальністю він перетворився у незалежний, постійний та найефективніший міжнародний судовий орган, рішення якого є обов'язковими для 47 держав-членів Ради Європи. Європейський суд з прав людини – це міжнародна судова установа регіонального рівня, який знаходиться на постійній основі в Страсбурзі (Франція). ЄСПЛ було засновано в 1959 році на підставі ЄКПЛ, котра передбачила його створення, визначила умови функціонування Суду та вмістила перелік прав і гарантій їх забезпечення, яких держави-учасниці Конвенції зобов'язалися дотримуватися та забезпечувати на своїй території. Станом на сьогоднішній день 47 держав-членів Ради Європи ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції [1]. ЄСПЛ має свої як «плюси» та «мінуси». Одним із «мінусів» буде слугувати те, що Європейський суд посилює свою позицію щодо перспективи звільнення для довічного позбавлення волі [2]. Як відомо, Україна опинилася на першому місці серед 50 європейських країн за кількістю довічно ув'язнених людей, які не мають перспективи звільнення. У країні таких налічується 1541 особа. В українському законодавстві наразі відсутній механізм дострокового звільнення довічно засуджених. Відбувши 20 років покарання, вони можуть звернутися до президента з проханням про помилування. У такому разі довічне ув'язнення можуть замінити на 25 років позбавлення волі. У парламенті вже понад два роки лежить законопроект №2033а, який запроваджує механізм перегляду справ невинно засуджених і забезпечує їхнє право на правосудний вирок. Правозахисники неодноразово закликали владу ухвалити законопроект у другому читанні та забезпечити невинно засуджених правом на справедливий суд. Практика Європейського суду з прав людини іде шляхом розгляду відповідності існуючого механізму звільнення від ДПВ на відповідність статті 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка передбачає: «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню». В цьому контексті Суд вважає, що порушення статті 3 Конвенції відсутнє у тому випадку, коли надія на перспективу звільнення для довічників є реальною і прогресу у процесі виправлення засудженого. Так, наприклад, одній із справ Суд

встановив, що незменшуване довічне позбавлення волі може піднімати питання про відповідність ст. 3 Конвенції. Також не може виникати жодної проблеми щодо відповідності статті 3, якщо довічне ув'язнення було в принципі і на практиці зменшуваним. Рішення ЄСПЛ представляє й інший інтерес, наштовхуючи на питання про «право на дострокове звільнення» усіх інших засуджених [3]. Ще у одному рішенні Великої Палати Суд підтвердив свою позицію і встановив порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з примарністю перспективи звільнення довічно позбавлених волі. У відповідності до п. 119 рішення у ще одній із справ Суд вказав, що в контексті довічного ув'язнення стаття 3 Конвенції повинна тлумачитися як така, що вимагає існування можливості зменшення покарання, в розумінні перегляду, який дозволяє національній владі вирішити питання про те, чи мали місце суттєві зміни засудженого до довічного позбавлення волі, чи було під час відбування покарання зроблено прогрес у виправленні і чи не було тривале тримання в ізоляції більше виправдано психологічними міркуваннями. Тим не менш, як витікає зі змісту Положення про помилування, найголовнішим критерієм для вирішення питання про застосування помилування є лише «обставини, що потребують особливо гуманного ставлення» (п. 6), а далеко не психологічні, тобто кримінально-правові, кримінологічні критерії, зокрема, безпека засудженого для суспільства, ступінь виправлення, характеристики поведінки, роботи і т. ін.

Таким чином, недоліки в діяльності Європейського суду з прав людини можна виправити шляхом реформування. Необхідно до 5 років для того, щоб почати розглядати деякі справи, так як утворилася значна черга зі справ. Керуючись принципом «справедливість із затримкою — жодної справедливості», Рада Європи створила робочу групу для пошуку шляхів покращення ефективності Суду. Результатом цієї роботи стали поправки до Європейської конвенції з прав людини — Протокол № 14. Цей протокол, вимагав загальної ратифікації всіма державами-членами Ради Європи для вступу його в силу, і на той час, запровадив ряд змін:

- одноособовий суддя може приймати рішення щодо прийнятності скарги. На сьогоднішній день таке рішення приймають три судді.
- якщо справа в значній мірі є подібною до тих, які вже раніше розглядалися Судом, і виникає по суті через те, що держава-член не

змінює своє національне законодавство з метою корегування питань, що вже раніше порушувалися в попередніх рішеннях, справа може бути розглянута трьома суддями, а не Палатою із семи суддів.

- справа визнається неприйнятною, якщо вважається, що позивач не зазнав «суттєвої шкоди». Проте, це правило не є суворим.

- Держава-учасник може постати перед Судом за позовом Комітету Міністрів, якщо держава відмовляється виконати рішення, винесене не на її користь.

- Комітет міністрів Ради Європи може звернутися до Суду за «інтерпретацією» рішення, щоб посприяти визначенню найкращого шляху для його виконання державою-членом.

Але, на жаль, цього протоколу стало недостатньо, для покращення роботи ЄСПЛ. Міжнародна амністія висловила занепокоєння, що зміни щодо критерію прийнятності означатимуть втрату для індивідуальних позивачів можливості «отримання відшкодування за порушення прав людини».

Також були внесені зміни до Європейської конвенції з прав людини — Протокол № 15 та № 16. Протокол № 15 до Конвенції, яким передбачено скорочення строку звернення до Європейського суду з прав людини з 6 місяців до 4 місяців, набирає чинності після його ратифікації всіма Високими Договірними Сторонами Конвенції. Згідно інформації на офіційному сайті Ради Європи, станом на сьогодні Протокол № 15 не підписано та не ратифіковано Боснією і Герцеговиною; Греція, Італія та Іспанія підписали Протокол № 15, однак ще не ратифікували його. «Стаття 4 Протоколу № 15, яка власне і містить положення щодо скорочення строку звернення, набирає чинності в перший день місяця після спливу півроку від дати ратифікації усіма державами – членами Ради Європи. Заявникам для визначення строку, в межах якого вони можуть звернутись до Європейського суду необхідно буде орієнтуватись на дату остаточного судового рішення у їх справі на національному рівні. Правило 4-місячного строку не застосовуватиметься у випадку, якщо постановлення остаточного судового рішення відбулось до дати набрання чинності статтею 4, Протоколу № 15». Протокол № 16, який дозволяє вищим судовим органам Держав звертатись до Європейського суду за наданням консультативних висновків, набирає чинності після того, як десять державних сторін Конвенції висловили згоду на його

обов'язковість. Минулого року Франція стала десятою державою, яка ратифікувала Протокол № 16 до Конвенції, а отже він набув чинності для Держав, які його ратифікували (в т.ч. і для України) вже 1 серпня 2018 року [4]. Ключовим положенням цього Протоколу є розширення консультативної юрисдикції Європейського суду з прав людини.

Якщо раніше ЄСПЛ міг лише на запит Комітету Міністрів, надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції та протоколів до неї (п. 1 ст. 47 ЄКПЛ), то з 1 серпня 2018 року «вищі судові установи Високої Договірної Сторони, як визначено відповідно до статті 10, можуть звертатися до Суду щодо надання консультативних висновків з принципів питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї» (п. 1 ст. 1 Протоколу № 16). Консультативні висновки надаються Великою Палатою ЄСПЛ. З іншого боку «Консультативні висновки не мають обов'язкової сили» (ст. 5 Протоколу № 16). Встановлено певні умови звернення вищих судових установ держав, до ЄСПЛ за консультативним висновком:

1) запит щодо надання консультативних висновків має стосуватися принципів питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї;

2) у провадженні суду, який звертається із запитом до ЄСПЛ, має перебувати справа, при розгляді якої виникли такі принципові питання;

3) запит повинен бути обґрунтованим (мають бути зазначені причини запиту і надана інформація щодо відповідних юридичних та фактичних обставин справи, яка перебуває у провадженні вищої судової установи) [5].

Європейський суд з прав людини за свою історію вже кілька разів підлягав реформуванню.

Література:

1. О. В. Задорожній. Європейський суд з прав людини // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004. — Т. 1. — 760 с. — ISBN 966-316-039-X

2. Див. детальну статтю з приводу дострокового звільнення довічно позбавлених волі: Довічне відбування життя, або життя після смерті в Україні // <http://www.khpg.org/pda/index.php?do=print&id=1392728858>
3. Вадим Човган Європейський суд посилює свою позицію щодо перспективи звільнення для довічно позбавлених волі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khpg.org/en/index.php?id=1402463170>
4. Адвокатське об'єднання "Кульчицький, Кулаков і Біднягін" Стан ратифікації Протоколів № 15 та № 16 до Європейської конвенції [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/stan_ratifikatsii_protokoliv_15_ta_16_do_evropeyskoi_konventsii_1/
5. Пашковський Микола Іванович Останні події, новини зі світу юриспруденції, інформаційні статті [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://barristers.org.ua/news/1-serpnya-2018-roku-nabrav-chynnosti-protokol-16-konventsiiyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-osnovopolozhnyh-svobod/>

Науковий керівник: Жукорська Ярина Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права, міжнародних відносин та дипломатії Тернопільського національного економічного університету

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНА - НАТО

Сароян Марія Артемівна
студентка юридичного факультету Дніпровського національного
університету ім. О. Гончара

Виходячи з довгострокової цілі приєднання до загальноєвропейської системи колективної безпеки, Україна вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки. Вступ у НАТО дає не лише безпекову гарантію і підтримку у випадку військової агресії проти України. Вступ в альянс або хоча б позитивна динаміка у стосунках з НАТО має важливий вплив на економіку країни. Інвестори це сприймають як хороший сигнал і дають і вкладають гроші в країну. Трішки цифр для розуміння: у рік, коли

Польща стала членом НАТО інвестиції в її економіку зросли майже в 4 рази, Чехії та Угорщини — у 3,5, Румунії — майже в 2,5, Болгарії — у 2.

Консультації і співробітництво між Україною і НАТО охоплюють широке коло галузей, зокрема, операції з підтримання миру, реформування структур безпеки і оборони, безпосереднє військове співробітництво, оборонні технології, розвиток оперативної сумісності, оборонну промисловість і готовність цивільного суспільства, а також науку і довілля й громадську дипломатію. Співробітництво у багатьох галузях нині активізується, маючи на меті підвищити здатність України гарантувати власну безпеку з огляду на конфлікт з Росією і сприяти її зусиллям із запровадження у життя широкомасштабних реформ.

Відносини між Україною та НАТО мають два основних виміри: політичний діалог і практичне співробітництво. Політичний діалог України з Альянсом забезпечується шляхом двосторонніх контактів на всіх рівнях, включно з міжпарламентським виміром. Провідну роль у поглибленні цього діалогу відіграє Комісія Україна-НАТО (КУН), створена в 1997 р. на виконання положень Хартії про особливе партнерство.

На сучасному етапі впроваджуються залучення визначеного комплекту сил і засобів Збройних сил України до багатонаціональних військових формувань високої готовності. Практичними прикладами такої діяльності є участь у Силах реагування НАТО, залучення сил і засобів Збройних сил України до бойових тактичних груп Європейського Союзу, створення спільної литовсько-польсько-української бригади (ЛитПолУкрбриг).

Важливим проектом Альянсу для нас залишається участь у Концепції оперативних можливостей, завдяки чому підрозділи Збройних сил України мають можливість здійснювати заходи бойової підготовки за стандартами НАТО. Важливим етапом підготовки сил і засобів Збройних сил України до виконання завдань за призначенням у багатонаціональному середовищі є участь представників і підрозділів Збройних сил України у багатонаціональних військових навчаннях. Активізуватиметься співробітництво щодо обміну даними про повітряну обстановку між відповідними командними пунктами ВПС України та суміжних країн-членів НАТО. Цей проект уже реалізовано на нашому західному напрямку.

Керівництво НАТО, в особі Є. Столтенберга, неодноразово наголошувало, що поки що мова не йде про вступ України у НАТО. За його словами, Україні потрібно сконцентруватися на реформах, щоб відповідати стандартам НАТО, проте підтверджується прихильність подальшому розвитку особливого партнерства між Україною й НАТО, яке буде сприяти створенню стабільної, мирної та неподільної Європи. Натомість НАТО пропонує Комплексний пакет допомоги, метою якого є зібрати воедино та розширити допомогу Україні, щоби держава збільшила свою здатність протидіяти агресії, гарантувати свою безпеку й проводити необхідні реформи, у тому числі в сфері безпеки й оборони.

10 березня 2018 року НАТО визнало за Україною статус країни-аспіранта на шляху до приєднання до альянсу.

Для України стратегічне партнерство з НАТО є важливим при реалізації євроінтеграційного курсу, оскільки доповнює процес реформування політичної та економічної системи нашої держави у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Література:

1. Україна на шляху до НАТО: через радикальні реформи до набуття членства//Політика і час.-2004.-№12.- С.75-76 2.
2. Україна і Польща після розширення НАТО//Політика і час. -2000. - №3-4.- С.56-72 3. Гайдуков Л.
3. Річ, на якій економити не можна. НАТО: від образу ворога до порозуміння та співробітництва/ Л.Гайдуков, С.Терешко//Політика і час.- 2005.- №7.- С.14-29 4. Гайдуков Л. Альянс без погонів .
4. Наукова та освітня складові в сучасній діяльності НАТО і євроатлантичній інтеграції України/ Л.Гайдуков, С.Терешко//Політика і час.-2006.-№6.- С.3-14.

Науковий керівник: Лахова Олена Вадимівна, старший викладач, Дніпровський національний університет імені О. Гончара

ЦІЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Сароян Марія Артемівна

*студентка юридичного факультету Дніпровського Національного
Університету ім. О. Гончара*

Європейська інтеграція і місце в цьому процесі України – надзвичайно складна проблема. Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС».

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов’язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з

тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Реальність Європейської інтеграції України вимагає поглибленого аналізу й порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних та інших вимірів нашої країни з Опараметрами ЄС, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам. Об'єктивний аналіз такої відповідності є однаково актуальним як для України, так і для Європейського співтовариства, оскільки навіть просте фізичне збільшення системи ЄС ускладнює її, вимагаючи нових додаткових регуляторів, кожний з яких має обмежені можливості. З точки зору керованості системи, її розширення повинно мати розумні межі. Адже економічний зміст інтеграції полягає у включенні нових елементів до старої, усталеної системи та в її кооперації з цими елементами для поліпшення її життєдіяльності.

Сьогоднішні умови не є сприятливими для реалізації євроінтеграційних прагнень України. Просуванню нашої країни в напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально координуючого органу у сфері європейської інтеграції. Загальновизнаною є думка, що українська влада не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами. Це виражається у тому, що в країні не створена ефективна ринкова економіка, не ведеться ефективна боротьба з корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судової влади, не забезпечений розвиток громадянського суспільства тощо.

В Україні все частіше висловлюється думка, що інтеграція до ЄС може бути об'єднавчою, загальнонаціональною ідеєю, що стає можливим за таких умов: 1) влада повинна здійснювати відкриту, прозору, зрозумілу для громадян європейську інтеграційну політику, жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами; 2) громадяни мають бути добре поінформовані про переваги та ризики приєднання країни до ЄС, а також мають відчувати конкретні позитивні результати реалізації європейського інтеграційного курсу.

А отже Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрям

розвитку України може стати не лише зовнішньоекономічним вектором, а й орієнтиром цінностей для всього українського суспільства.

Література:

1. Відносини Україна-ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations>.
2. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://nbuviar.gov.ua/>
3. Пост-реліз: Європейський прогрес та перспективи України – що змінилося після підписання Угоди про Асоціацію [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.3dcftas.eu/uk/news>
4. Україна і ЄС: примарне членство та невиконані обіцянки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42113109>.

Науковий керівник: Чукаєва Вероніка Олександрівна, доцент,
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

МОВНЕ ПИТАННЯ: УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК БАЗОВИЙ СИСТЕМО УТВОРЮВАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАЦІЇ

Співак Ірина Вікторівна

*старший викладач кафедри господарського та адміністративного права,
факультет соціології і права Національного технічного університету
"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"*

Від початку часів “ мовне “ питання було одним з найболючіших. На початку ХХІ століття (в епоху інформаційних технологій) “ мовні “ проблеми також посідають чільне місце у державотворенні багатьох країн. Не оминули ці проблеми й Україну у зв’язку з тотальним зрусифікуванням її населення протягом декількох століть поспіль.

Початки “мовної” проблеми в Україні слід шукати за часів Російської імперії, в якій значний вплив на мовну політику мав фактор допущення шляхти до державної служби (важливими критеріями відбору

були освіченість та обов'язкове володіння російською мовою). На думку Є.Чикаленка, намагання зробити російськомовними всіх підданих походили від чиновників, які були вимушені служити на Кавказі, в Польщі, Литві та Україні[1, с.5]. Вбачаються певні аналогії з ситуацією на теренах СРСР та (до певної міри) і на теренах сучасної України. А історик Рікарда Вульпіус вважала, що вирішальну роль у запровадженні жорстких заходів щодо української мови відіграла можливість появи українського перекладу Біблії Пилипа Морачевського, який би одразу відлучив від російської мови переважну більшість українського населення[2, с.200].

Вбачається, що українська мова, як важливий засіб національної само ідентифікації, була неприйнятною через побоювання високопосадовців Російської імперії (не безпідставне) щодо потенційної автономізації України. Так, Київський генерал-губернатор М.М.Анненков, позабувши навіть про “цивілізаційну місію” Російської імперії , зауважив у березні 1863 року, що українофіли, “опираясь на отдельность языка, станут притязать на автономность Малороссии”[3, с.192].

На цьому тлі не дивним є ухвалення в 1863 році Валуєвського циркуляру про заборону давати цензурний дозвіл на друк української духовної та популярної освітньої літератури: “ніякої окремої малоросійської мови не було і бути не може” [4, с.188].

Валуєвський циркуляр, ще більш суворий Емський указ 1876 року про заборону друкування та ввезення з-за кордону будь-якої україномовної літератури, а також подальші утиски української мови (зокрема Директива Колегії Міністерства УРСР “Про вдосконалення вивчення російської мови в українських школах) вже на теренах Радянського Союзу (незважаючи на постійні посилення на рівність всіх мов) призвели до домінування російської мови у багатьох сферах суспільного життя України, Домінуюча позиція російської мови (особливо на Сході нашої країни) як головної мови пострадянської комунікації стала одним з чинників колобораціонізму та інструментом ведення Російською Федерацією гібридної війни проти України, загрози національній безпеці України.

Оскільки “ високою метою “ кожної держави (за визначенням Венеційської комісії) є прагнення зміцнити позиції державної мови, то

пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження і розвиток української мови як державної.

Невід'ємна складова національної ідеї - мова (закріплена як державна) є важливим чинником формування політичної нації, адже давньослов'янською “язык” використовувалось також і в значенні “народ” [5, с. 550-551]. Саме тому, як небезпідставно доводив В.Гаврилишин, більшість країн досягла прогресу завдяки тому, що були “культурно, мовно однорідні”[6. с.134].

Потреба у використанні єдиної державної мови не піддається сумніву більшістю громадян України, які усвідомлюють актуальність вислову Гая Саллюстія Кріспа: “малі держави ростуть завдяки згоді, а великі руйнуються від незгоди” [7; 36].

Концепцією державної політики, схваленої Указом Президента України від 15 лютого 2010 р. № 161/ 2010 р. декларується, що мовна політика посідає чільне місце в системі державних пріоритетів, оскільки її стратегічним завданням є забезпечення неухильного додержання конституційних гарантій щодо всебічного розвитку і функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя на всій території України, вільного розвитку, використання та захисту мов національних меншин [8].

Правовою базою реалізації державної мовної політики в Україні є Конституція України, Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/ 1999 від 14.12.1999 р. щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її в навчальному процесі в навчальних закладах України; Закон України “ Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин “ № 802 - IV від 15 травня 2003 р.,Рішення Конституційного Суду України № 2-р/ 2018 від 28.02.2018р. щодо відповідності Конституції України Закону України “ Про засади державної мовної політики “ від 3 липня 2012р. № 5029-VI (зі змінами), а також Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної ” № 2704 від 25 квітня 2019р.

Статтею 10 Конституції України 1996 р. проголошено: “Державною мовою в Україні є українська мова ”, “держава забезпечує ...функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України ” .

У рішенні Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення статті 10 Конституції України подано визначення державної мови: “Під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою надано правовий статус обов’язкового спілкування у публічних сферах суспільного життя” [9].

Зазначеним Рішенням доведена обґрунтованість підстав надання статусу державної саме українській мові, а спроба надати статус державної мови іншій мові є політикою, спрямованою на знищення Української держави.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що відповідно до положень Конституції України українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, визначених законом.

Прийняття Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” № 802 - IV від 15.05. 2003 р. [10] ще більше загострило мовну проблему з огляду на те, що мовна проблема в Україні має постколоніальний характер.

Ратифікація Україною Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (далі – Європейська мовна хартія), мала катастрофічні наслідки на Півдні та Сході України, де місцеві органи влади, спираючись на Закон, надавали російській мові статусу “офіційної”, “регіональної”, значно звузили сферу вживання української мови, а стан тавро-румунської (мови маріупольських греків) або урумської (греко-татарської) не покращився. Наполягання на тому, що “офіційна мова” та “державна мова” не є тотожними (хоч це і не так, абсолютно тотожні) і спекулятивне застосування терміну “офіційна мова” щодо російської мови (з метою підняти статус останньої до рівня державної) призвели до “відкочування” української мови в усіх сферах суспільно-політичного життя України на “старі позиції” (навіть порівняно з початком 90-х років), хоча, з огляду на один з базових принципів преамбули Європейської мовної хартії, будь-яка мова меншин не повинна завдавати шкоди офіційній мові держави [11].

Крім того, дедалі більше українських фахівців вважають, що переклад є не коректним і назва зазначеного документа має звучати: Європейська хартія регіональних або міноритарних мов. А, отже,

Європейська мовна хартія покликана сприяти розвитку мов, які є під загрозою вимирання (як зазначено в її преамбулі), а не захищає національну меншину.

Європейська хартія регіональних та міноритарних мов, на думку професора Фрайбурзького університету Ю. Бестерс-Дільгер, застосовується в Україні не зовсім коректно. Адже положення Хартії застосовуються до російської мови (відповідно до Закону України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” від 2003 р.) – мови, якою говорить половина громадян України. З огляду на те, що російська мова не є міноритарною (хоча росіяни є меншиною в Україні), вона не може бути частиною Європейської мовної хартії.

“Мовне питання” є важливим не тільки для ідентифікації, але й для стратегічного розвитку будь-якої країни. Невипадково, під тиском Французької академії, занепокоєною поступовим збільшенням використання англійської мови у всіх сферах життя Франції, Французькою Республікою було прийнято Закон “Про використання французької мови” № 94-665 від 04.08.1994р., статтею 1 якого визначається, що відповідно до Конституції мова Республіки, французька мова, є основоположним елементом особистості та спадщиною Франції, а також мовою освіти, праці, торгівлі та служби суспільного призначення [12].

На основі Європейської хартії було ухвалено Закон України “Про засади державної мовної політики” від 2012р., яким (незважаючи на положення преамбули щодо надання великого значення зміцненню статусу державної – української мови), на жаль, цей статус української мови було знівельовано.

28 лютого 2018 року Рішенням Конституційного Суду України № 2-р/ 2018 зазначений Закон був визнаний таким, що не відповідає Конституції України (неконституційним). В умовах, відсутності в Україні жодного чинного закону, що регулює мовне питання, утворився небезпечний вакуум.

З огляду на те, що мова є важливим інструментом соціальної організації., держава зобов’язана забезпечити всім громадян (і представникам національних меншин) доступ до важливої інформації (надзвичайної ситуації, прав споживачів тощо).

Відповідно до ст.57 Конституції України кожному гарантується знати свої права та обов’язки, а закони та інші нормативно-правові акти,

що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, не є чинними. Отже, гарантування громадянам доступу до положень нормативно-правових актів (без перекручень та неточностей) є можливим лише за умови забезпечення державою здатності громадян знайомитись із цими положеннями в оригіналі.

В цьому сенсі інструментальна функція мовного коду, що є доступним всім громадянам країни, стає важливим консолідуючим фактором.

Нарешті, врахувавши досвід мовних законопроектів за весь період незалежності України, та досвід європейських держав, 25 квітня 2019р. було прийнято Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, яким державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави та передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, визначених Законом.

Література:

1. Чикаленко Є. Розмова про мову. – Петроград, 1917. – С. 5
2. Вульпиус Р. Языковая политика в Российской империи и украинский перевод Библии (1860-1906) // *Ab imperio*. – 2005. - № 2. – С. 200
3. Савченко Ф. Заборона Українства. 1876р. – Харків; Київ, 1930. – 414 с.
4. Сарбей В.Г. Національне відродження України // *Україна крізь віки*. - Т.9. – Київ: Альтернативи, 1999. – с.1-336
5. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка в 4-х т. –Т.4. / пер. с нем. и доп. О.Н.Трубачова. – 2-е изд. – И.: Прогресс, 1987. – 864 с.
6. Гаврилишин В. Нерівнобедрений трикутник, або про ідею слов'янського союзу // *Віче*. - № 5. – с. 132-138
7. Цымбалюк Ю., Краковецкая Г. Крылатые латинские выражения. – Киев, 1976. – 191 с.
8. Концепція державної мовної політики. – URL: <http://zfkonz.rada.gov.ua/laws/show/151/2010>

9. Рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення статті Конституції України. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua.v010p710-99](http://zakon.rada.gov.ua.v010p710-99)
10. Закон України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” від 15.05.2003. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №30. – Ст.259
11. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992. // Офіційний вісник України. – 2006. - № 50. – 3381 ст.
12. Закон Французької Республіки №94-665 від 04.08.1994р. щодо використання французької мови – [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http:// language. – policy. Info/zakonodavstvo](http://language. – policy. Info/zakonodavstvo)

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЗОВ» ТА «ПОЗОВНА ЗАЯВА»

Бороздуха Марія Ростиславівна

*здобувач вищої освіти факультету соціології та права, Київський
політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського*

Два терміни «позов» і «позовна заява» є невід'ємною складовою частиною всіх цивільних правовідносин, які виникають між учасниками цивільного процесу. Не можна уявити сучасне цивільне процесуальне законодавство без, на перший погляд аналогічних за юридичним змістом, але різних за своєю суттю понять.

Для вчинення будь-якої процесуальної дії, необхідно мати право на вчинення такої процесуальної дії. У разі виникнення необхідності захистити свої порушені, невизнанні або оспорювані права, свободи чи інтереси основоположним є можливість мати право на звернення за таким захистом до суду. Із логічного процесуального ланцюга, впливає те, що початком виникнення процесуальних правовідносин між державою та фізичною особою або юридичною особою, є подання позову. Тобто першоджерело виникнення цивільних процесуальних правовідносин – є подання позову до суду. Надати право на звернення до суду означає надати право на позов.

Згідно ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України, право позов означає єдність повноважень матеріального та процесуального характеру, що включає в себе право на пред'явлення позову та право на задоволення позову.

1. http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Vorobiyo_val.pdf

Категорію «цивільний позов» розглядала Я.О. Клименко в дисертаційному дослідженні «Цивільний позов як одна із форм забезпечення слідчим відшкодування шкоди, завданої злочином», 1 яке

присвячене аналізу та тлумаченню ролі “позовної заяви” через призму кримінально-процесуального права.

Основними елементами позову є предмет, підстава та зміст. У свою чергу, позов – це виклад всіх обставин справи стосовно порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів та вимоги для поновлення цих прав, свобод та інтересів. Однак, виклад обставин справи можна зробити лише через призму відповідної процесуальної форми позову. Зміст позову має бути чітко сформульований для ясного розуміння його сторонами та судом. Форма позову це і є позовна заява. Термін “позовна заява” не окремий суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин, а складова частина “позову”. Як зазначив Олександр Братель у своїй науковій роботі “Категорії “Позов” і “Позовна заява” як складові цивільних процесуальних юридичних фактів”, у свою чергу «позовна заява» як цивільно- процесуальне явище розглядається переважно не на науковому, а практичному рівні та представлено у вигляді різноманітних посібників, рекомендацій, порад із написання позовних заяв, підкріплених зразками вказаних заяв. Фактично склалася ситуація, за якої категорія «позов» характеризується більш науковим наповненням, а категорія «позовна заява» - практичним, що фактично узгоджується з положеннями ст. 118 Цивільного процесуального кодексу України. 2

Самостійність понять “позов” та “позовна заява” виокремлює стаття 128 Цивільного процесуального кодексу України, де зазначено що після одержання копій ухвали про відкриття провадження в справі й позовної заяви відповідач має право подати суду письмове заперечення проти позову із зазначенням доказів, що підтверджують його заперечення.

2.<http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/50324/%CE>

Виходячи з положень цієї норми, позивач має право на подання заперечення проти позову, а не проти позовної заяви, тому що позов – це зміст процесуальних правовідносин, що ґрунтуються на певних життєвих обставинах, а позовна заява – це процесуальний документ, тобто форма, через яку надається право сформулювати зміст позову.

Відповідно до вищезазначених фактів споріднення та відмінностей між поняттями «Позов» і «позовна заява», можна зробити висновок, що

процесуальне явище «позовна заява» розглядається крізь призму поняття «позов».

Література:

1. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.
2. Цивільний процес [Текст] : навч. посіб. / за ред. Ю. В. Білоусова. - К. : Прецедент, 2006.
3. Цивільний процес України. Академічний курс [Текст] : підручник / за ред. С. Я. Фурси. - К. : КНТ, 2009. - (Процесуальні науки).- К. : Центр навч. л-ри, 2005.
4. http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Vorobiyova1.pdf
5. <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/50324/%CE>

Науковий керівник: Солончук Ірина Вікторівна, старший викладач, Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського

УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Геля Вікторія Олександрівна

студентка 3 курсу, факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Актуальність теми. Реалізація одного з основних принципів цивільного процесу - мови судочинства має важливе значення для повноти, достовірності та достатності здійснення прав та обов'язків учасників судового провадження. Перекладач виступає спеціальним суб'єктом забезпечення цивільного права, який злучається з метою допомоги особам, які не володіють мовою судочинства. Тобто для встановлення комунікації між судом і сторонами та між самими сторонами .

Відповідно до ст. 9 ЦПК України мова цивільного судочинства здійснюється державною мовою. Учасники судового процесу, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право робити заяви, надавати пояснення, виступати в суді і заявляти клопотання рідною мовою або мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому послугами перекладача, в порядку, встановленому цим Кодексом.

Участь перекладача законодавець розглядає, як конституційну гарантію прав та обов'язків громадян та інтересів правосуддя. Від якості законодавчої регламентації прав перекладача і порядку його участі у справі по суті залежить можливість особи, яка не володіє державною мовою бути повноцінним учасником судового процесу.

Згідно ч. 1 ст. 75 ЦПК України перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється цивільне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухоніми.

Процесуальні функції перекладача полягають у встановленні фактичних даних за допомогою правильного і повного перекладу, у сприянні учасникам процесу щодо отримання інформації про обставини справи.

Перекладач допускається ухвалою суду за заявою учасника справи або призначається з ініціативи суду.

Отже, перекладач має право (ст.75 ЦПК): задавати питання з метою уточнення перекладу, відмовитися від участі у цивільному процесі, якщо він не володіє достатніми знаннями мови, необхідними для перекладу, а також на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних із викликом до суду.

Перекладач зобов'язаний (ст.75 ЦПК): з'являтися до суду за його викликом, здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом на процесуальних документах, що вручаються сторонам у перекладі на їхню рідну мову або мову, якою вони володіють. За відсутності заперечень учасників справи перекладач може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Таким чином необхідно сказати, що роль перекладача у цивільному судочинстві є надзвичайно важливою. Наявність реєстру атестованих перекладачів при Міністерстві юстиції України до якого могли б

звертатись як судді так і безпосередньо учасники цивільного процесу, які потребують кваліфікованої допомоги було б доречним для врегулювання проблематики участі перекладача у цивільному судочинстві.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492)

Науковий керівник: Солончук Ірина Вікторівна, старший викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Гулик Андрій Григорович

кандидат юридичних наук, Львівський окружний адміністративний суд

Значна кількість правових явищ або конструкцій, незважаючи на їх, здавалося б, сучасне наповнення мають самотню історію свого виникнення і формування. Підготовче провадження в цьому плані не є винятком із загального правила.

Перші прообрази підготовчих процедур можна помітити вже у класичному римському приватному праві. Правові пам'ятки того часу досить точно визначили основні напрями руху цивільного процесу. У діалектиці свого розвитку римський цивільний процес подолав шлях від легісакційної і формулярної форм процесу, що діяли протягом республіканського періоду й періоду принципату, до екстраординарного порядку здійснення судочинства, повне й повсюдне застосування якого спостерігалось із другої половини IV століття.

Як відомо, правила легісакційного і формулярного процесів передбачали поділ проваджень у справі на дві самостійні стадії *in iure* і *in iudicium*. На першій стадії відбувалося так зване вчинення позову за законом, яке здійснювалося в урочистій формі і сторони точно повторювали священні слова й жести перед магістром. Цій процедурі

передувала низка дій, що мають умовно підготовчий характер. Так, позивач повинен повідомити відповідачеві про поданий вид позову, вручивши йому копію позову або зачитавши свої вимоги. До обов'язку позивача також належало ознайомлення відповідача з наявними доказами, його виклик до магістрату й забезпечення явки сторін перед претором. Претор, у свою чергу, міг проводити попередню бесіду зі сторонами, на якій перевірялося, чи не визнає боржник, що заборгував, і чи не скаже, що готовий сплатити. Якщо відповідач скаже, що готовий сплатити, то необхідно було його вислухати й отримати достатні гарантії. Якщо ж визнання не відбудеться, то позивач здійснює виклик відповідача до судуⁱ.

Значно пізніше процедури досудової підготовки справи з'явилися у вітчизняному цивільному процесуальному законодавстві. Причини такого становища слід шукати, як нам видається, у загальних характеристиках типу цивільного судочинства досліджуваного періоду. Як відомо, на зміну змагальному римському цивільному процесу у феодальну й середньовічну Європу прийшов процес слідчий, який не передбачав гласних і будь-яких змагальних процедур підготовки справи. Це були моменти панування таємного й письмового судочинства, з необмеженими суддівськими повноваженнями.

Проте, із плином часу окремі елементи цивільного судочинства були певним чином модернізовані. Так, у законодавстві першої половини XVIII століття згадується про необхідність повідомлення відповідача про порушення проти нього справи, час і місце судового розгляду, про порядок вирішення попередніх клопотань сторін. Крім того, законодавство вже прямо зобов'язує суд надати відповідачеві копію позову (чолобитної)ⁱⁱ. Очевидно, що такі правила ще не були здатні кардинально змінити тогочасну слідчу форму цивільного процесу, проте вони торкнулися важливої сторони судових процедур.

Реформи суду XIX століття дають сьогодні вагомі підстави розглядати їх як початок формування більш-менш послідовної концепції підготовки справи до судового розгляду. Хоча в Російському Статуті цивільного судочинства 1864 року ще не говорилося про підготовку справи до судового розгляду як самостійну стадію цивільного процесу, проте були передбачені процедури попередньої письмової підготовки цивільної справи, які встановлювали порядок виклику відповідача до суду, строки для явки до суду, пред'явлення змагальних паперів і підготовку справи.

Дещо інші підходи до підготовки справи до судового розгляду були закладені в Австрійському Статуті цивільного судочинства 1895 року, який прямо передбачав можливість здійснення підготовчого провадження. Виходячи з положень закону, підготовче провадження перед відрядженим для цього членом суду може бути призначено:

1) якщо предметом справи є розрахунки, згідно з якими розгляду підлягає спір за значною кількістю окремих статей;

2) якщо через значний обсяг або складність обставин, зазначених у змагальних паперах сторін, для пришвидшення і спрощення словесного змагання вбачається необхідним попередньо підготувати матеріал для розгляду;

3) якщо сторони на підтвердження обставин, що мають вирішальне значення, посилаються на докази, перевірка яких не може бути зроблена під час словесного змагання або перевірка яких ускладнила й уповільнила б словесне змагання, особливо якщо сторони посилаються на свідків, що живуть на відстані від місця знаходження суду, або які, зважаючи на обставини справи, повинні бути допитані на самому місці.

Як бачимо, австрійський законодавець керувався тим, що здійснення підготовки є найбільш доцільним у складних цивільних справах, де є значний обсяг досліджуваного матеріалу. Це буде сприяти належному словесному змаганням сторін, полегшенню і пришвидшенню судового розгляду. Необхідно також зазначити, що цивільне процесуальне законодавство Австро-Угорщини допускало право суду призначити підготовче провадження на прохання позивача навіть після призначення засідання для словесного змагання, якщо тільки прохання було заявлено позивачем не пізніше тижня із часу отримання ним копії з відповідного прохання відповідача.

У порівняльному й історичному аспектах вивчення законодавства минулого цікавими видаються також права й обов'язки австрійського суду в підготовчому провадженні. Відповідно до параграфа 251 у підготовчому провадженні відряджений член суду за допомогою опитування сторін і вислуховування їх словесних пояснень роз'яснює всі спірні за змістом змагальних паперів вимоги й усі обставини, що наводяться сторонами на підтвердження або спростування цих вимог, і фіксує зазначені вимоги й обставини у протоколі зі вказівкою наведених сторонами доказів і наданих ними щодо доказів пояснень.

Результати здійснення підготовчих дій повинні були бути відображені у протоколі, у якому вказувалося: які вимоги і зустрічні вимоги були заявлені сторонами; які із заявлених сторонами вимог і зустрічних вимог виявилися спірними і які безперечними; щодо спірних вимог і зустрічних вимог, - які обставини й докази були наведені сторонами на підтвердження або спростування їх, які докази були зазначені сторонами, і які пояснення були дані ними щодо цих доказівⁱⁱⁱ.

Події 1917 року, звичайно ж, змінили напрям розвитку вітчизняного цивільного процесу. Спроби виявити якісну своєрідність цивільних процесуальних відносин, що склалися між радянським судом і особами, які брали участь у справі, призвели до того, що структурно перші ЦПК УРСР не виокремлювали підготовку справи до судового розгляду як самостійну стадію цивільного судочинства. Лише деякі положення, що свідчать про можливість проведення певних підготовчих дій, були передбачені у главах про пред'явлення позову. Так, суд мав право, якщо визнає за необхідне, залежно від складності справи, витребувати від позивача копії позовної заяви й усіх доданих до неї документів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі на боці відповідача. Суддя може до першого судового засідання у справі задовольнити окремі прохання сторін про виклик свідків, видачу свідоцтв для одержання документів або довідок або сам витребувати такі, якщо вони необхідні для вирішення справи. Суд може за власною ініціативою або за заявою сторін виконувати необхідні перевірочні дії щодо наданих доказів за допомогою огляду на місці, виклику знаючих осіб (експертів), виклику й допиту свідків і перевірки письмових документів^{iv}.

У юридичній літературі того часу особливо підкреслювалося, що суд зобов'язаний і сам із метою найбільш повної підготовки справи до вирішення її в судовому засіданні й запобігання перенесенню розгляду вирішити питання під час прийняття позовної заяви про необхідність виклику свідків, експертів, надання документів, довідок і взагалі необхідних доказів спірного права, важливих для з'ясування справи, якщо тільки докази ці за своїм характером не можуть викликати ґрунтовних заперечень іншої сторони; може вимагати потрібні для справи відомості як безпосередньо, так і через видачу свідоцтва для подання його у відповідні установи^v. При цьому, на думку дослідників, у ЦПК УРСР 1924 року, незважаючи на закріплення перебільшеної ролі суду і прокурора, превалювання державних інтересів ще не була сформована чисто

інквізиційна модель цивільного судочинства. ЦПК УРСР 1929 року не змінив наявну форму судочинства, по суті змістовно та структурно дублюючи ЦПК 1924 року^{vi}.

Тільки в середині ХХ століття завдяки законодавчим працям із кодифікації радянського законодавства підготовка цивільних справ до судового розгляду отримала своє нормативне оформлення як самостійна стадія цивільного процесу. Цьому передувала активна дискусія щодо важливості інституалізації підготовчих дій, яка відбувалася на сторінках юридичної літератури, та неодноразові узагальнення судової практики^{vii}. Так, у ЦПК УРСР 1963 року була окрема глава «Підготовка справи до судового розгляду», що містила перелік підготовчих дій і строки їх проведення.

ЦПК УРСР 1963 року став кроком уперед у регламентації цивільної процесуальної діяльності суду й осіб, що беруть участь у справі. Уперше законодавцем були виокремлені процесуальні дії по підготовці справи до судового розгляду, установлені строки її проведення. У цьому зв'язку ми солідарні з думкою В. В. Комарова, який у порівняльному аспекті писав про ЦПК досліджуваного періоду як про більш досконалий законодавчий акт як з погляду юридичної техніки, так і змісту його інститутів і окремих норм^{viii}.

ЦПК України 2004 року змінив усталене формулювання, назвавши підготовку справи провадженням у справі до судового розгляду. При цьому законодавець запровадив низку новел, що забезпечують реалізацію учасниками процесу й судом своїх процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків, а також дозволяють оптимізувати діяльність із розгляду й вирішення цивільних справ, зокрема й за рахунок стадії підготовки справи до судового розгляду.

Редакція Закону України № 2147- VIII від 3 жовтня 2017 року привнесла значну кількість змін до ЦПК України, знову актуалізувавши питання цілей і завдань підготовчого провадження, змісту й механізму здійснення процесуальних дій. Наскільки вдалимися виявляться нововведення, чи будуть вони сприяти формуванню умов для реалізації права на справедливий судовий розгляд з мінімальними витратами часу й засобів покаже як практика застосування нового цивільного процесуального законодавства, так і суспільна думка, що відображає ступінь довіри громадян до судової системи.

Література:

1. Римское частное право / Под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского. М.: Юриспруденция, 2005. С. 55-56.
2. Законодательство Петра I. – М.: Юрид. лит, 1997. – С. 824, 828, 842-844; Шилов А. В. Подготовка дела к судебному разбирательству в арбитражном процессе: Дис. ... канд. юрид. наук. – Томск, 2004. – С. 17-18.
3. Австрийский Устав гражданского судопроизводства 1895 г. // Вестник гражданского процесса. 2015. № 4. С. 143-145.
4. Гражданский процессуальный кодекс УССР. М.: Госюриздат, 1950. С. 28-29, 38.
5. Гражданский процессуальный кодекс. Текст и практический комментарий. Составил Ф. Шостя. Редакция и предисловие А. И. Строева. Х.: Юридическое изд-во НКЮ УССР, 1925. С. 101.
6. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку і практиці Верховного Суду України. Х.: Право, 2012. С. 16, 18.
7. Шумейко Е. С. Подготовка дел к судебному разбирательству: Дис ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2000. – С. 15.
8. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку і практиці Верховного Суду України. Х.: Право, 2012. С. 23.

ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО БАНКРУТСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Колодійчук Назарій Романович

студент 4 курсу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

У сучасних економічних відносинах розширення діяльності господарюючих суб'єктів за межі державного кордону будь-яких країн набуває все більшої актуальності. Попри переважну стабільну підприємницьку діяльність більшої кількості господарюючих суб'єктів не потрібно забувати, що така діяльність у сфері комерційних відносин є ризиковою. Тому актуальним є питання правового регулювання відносин, що призводять до неплатоспроможності останніх. Водночас, дослідження

та розвиток правового регулювання дозволяє провести спрощення ведення економічної діяльності за межами реєстрації суб'єкта підприємництва.

Об'єктом дослідження є принципи регулювання транскордонного банкрутства в міжнародному приватному праві.

За часів незалежності України дослідження транскордонного банкрутства набирало все більших обертів. Над явищем транскордонного банкрутства працювали такі науковці та практики: Козирева В.П., Тимченко Л.М., Нагірна Я.В., Бірюков О., Вербіцька М., Ніколаєв І., Суміна О. Вчені займались дослідженням методів правового регулювання неплатоспроможності, таких як антикризове управління; уточнення сутності та причин банкрутств; удосконалення механізму наднаціонального регулювання фінансового оздоровлення боржників і ліквідації банкрутів.

Як зазначила Суміна О., транскордонне банкрутство є цілком природнім явищем ринкової економіки, яке виконує важливу функцію у розв'язанні майнових проблем учасників економічних відносин [9]. Основним актом що регулює вищезазначені відносини в Україні є Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» №2343-ХІІ від 14 травня 1992 року (далі – Закон), який демонструє актуальність положень відносин банкрутства іноземного суб'єкта господарювання [1], що спричинене зобов'язанням України щодо узгодження галузевого та горизонтального законодавства України, та Європейського Союзу [2].

У країнах Європейського Союзу (далі - ЄС) законодавство про банкрутство є фундаментом для чесної ринкової конкуренції. Тож, від рівня забезпечення справедливого режиму регулювання у сфері банкрутства залежить оцінка готовності забезпечення рівності для учасників ринку країни-претендента на членство в ЄС [5, с. 161].

Погоджуємося з твердженнями Ніколаєва І., національне законодавство впевнено рухається до встановлення ефективних механізмів урегулювання справ про транскордонну неспроможність та сьогодні забезпечує наступне:

1) належне співробітництво між судами та іншими компетентними органами іноземних держав ст.120 та 131 Закону);

2) більшу юридичну визначеність для міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності щодо порядку проведення процедур банкрутства (ст. 122-127 Закону);

3) справедливе та ефективне регулювання випадків транскордонної неспроможності при забезпеченні захисту інтересів усіх кредиторів та інших зацікавлених осіб, включаючи боржника (стаття 130 Закону);

4) захист та максимальне підвищення вартості активів боржника;

5) збереження підприємств (як працюючого бізнесу), що опинилися у скрутній фінансовій ситуації, для захисту інвестицій та збереження робочих місць[11, с. 27-34].

Завдяки існуванню положень присвяченим транскордонним банкрутствам в окремому розділі Закону сьогодні існує порядок регулювання іноземної процедури банкрутства. Важливо зазначити, що Типовий закону ЮНСІТРАЛ «Про транскордонну неспроможність» визначає «іноземне провадження як колективне судове або адміністративне провадження - включаючи тимчасове провадження, - яке проводиться в іноземній державі відповідно до законодавчих актів, що стосуються неспроможності, і в рамках якого активи і ділові операції боржника підлягають контролю або нагляду з боку іноземного суду з метою реорганізації або ліквідації» [3].

Законом визначені наступні принципи врегулювання проваджень з іншими державами [1]:

- принцип взаємності - взаємність вважається існуючою, якщо буде встановлено, що міжнародним договором України передбачена можливість такого співробітництва іноземної держави з Україною;

- територіальний принцип - вирішує поширену проблему порушення щонайменше двох проваджень у неспроможності відносно одного і того ж боржника на території різних держав;

- принцип «національності» юридичної особи;

- принцип місця здійснення діяльності.

Проте, вважаємо, що даний перелік не вичерпним у сили розвитку та виникнення нових видів транскордонних правовідносин. Більше того, не можна виділяти дію таки принципів окремо один від одного, така думка пояснюється складною процедурою діяльності як суб'єктів господарювання, так і національним регулюванням, що встановлює кожна держава окремо.

Світова практика схильна спиратися на принципи універсальності – єдине провадження; та територіальності – паралельне провадження [5, с. 103-104]. Недоліками першого є те, що таке веде до збільшення витрат, пов'язаних із задоволенням вимог іноземних кредиторів. Також іноземний

суд призначає керуючого, якому делегуються повноваження власника на майно боржника та який ставить питання про виведення всіх активів боржника з території інших держав під юрисдикцію суду, який відкрив провадження. У такій ситуації необхідно враховувати інтереси кредиторів, які здійснюють свою діяльність під юрисдикцією держав, на території яких перебуває майно боржника. Теоретично всі кредитори рівні (принцип рівності кредиторів), але на практиці можливість задоволення вимог кредиторів-нерезидентів за принципом *lex forum concursus* (країна, в якій відкривається провадження) видається менш вірогідною [10, с. 93].

Щодо принципу територіальності, то його основною ознакою є відсутність міжнародної угоди, а його суть полягає у проведенні одночасних паралельних проваджень в різних державах у відповідності з національними законами [10, с. 94].

З огляду на різні принципи регулювання неплатоспроможності та банкрутства слід пам'ятати про досягнення стандартів, що вимагають самі суб'єкти господарювання [5, с. 161-162]:

- законодавство про банкрутство повинно надавати кожному підприємцю відкриті та зрозумілі правові способи розв'язання проблем заборгованості;
- законодавство повинно виключати будь-які форми втручання держави у процедури банкрутства;
- рівне та недискримінаційне відношення повинно бути забезпечено усім підприємцям, які беруть участь у процедурах банкрутства як в якості боржника, так і кредитора.

Підсумовуючи, зазначимо що національне законодавства в умовах інтеграції із Європейським Союзом новелізується у контексті забезпечення гарантій для ефективного іноземного інвестування. Такі принципи як: взаємності, територіальності, «національності» юридичної особи, місця здійснення діяльності не втратили можливість регулювання транскордонного банкрутства. Також вони складають національну систему, що характеризує забезпечення прав та свобод господарюючих суб'єктів. Розвиток національних принципів із врахуванням думки суб'єктів комерційних відносин є запорукою розвитку як держави, так і бізнесу. Водночас, більшу частину розвитку взаємодії в іноземному провадженні потрібно приділяти принципу «універсальності» та вирішенні проблемних питань, що слідує його застосуванню. Також важливо пам'ятати про принцип «взаємності», так як той, хоч і є на даний

час не завжди ефективним, проте містить у собі врегульований та ефективний порядок.

Література:

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2344-ХІІ / Відомості Верховної Ради України, 1992. - № 31. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014: Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 / Відомості Верховної Ради, 2014. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Про транскордонну неспроможність: Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 30.05.1997 / Відомості Верховної Ради України, 1997. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_877
4. Козирєва В.П. Проблеми правового регулювання транскордонної неспроможності / В.П. Козирєва, А.П. Гаврилішин // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2013. - № 1. - С. 122-125.
5. Тимченко Л.М., Нагірна Я.В. Юридичне забезпечення процедури банкрутства у країнах Європейського Союзу / Л.М. Тимченко, Я.В. Нагірна // Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського прав в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 листопада 2018 р.) : у 2 ч. – Ч. 1: Погляди теоретиків та практиків. - Дніпро: Вид. Біла К. О, 2018. - С. 161-162.
6. Бірюков О. Правові норми у сфері транскордонних банкрутств в міжнародних договорах / О. Бірюков // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. - 2012. - Вип. 38-39. - С. 103-104.
7. Поняття та специфіка транснаціонального банкрутства (транскордонною неспроможності) / Транснаціональне банкрутство (міжнародне конкурсне право) // Міжнародне приватне право // Studme.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studme.com.ua/173105247763/pravo/transnatsionalnoe_bankrotstvo_me_zhdunarodnoe_konkursnoe_pravo.htm

8. Вербіцька М. Транскордонне банкрутство за законодавством України [Текст] / Мар'яна Вербіцька // Актуальні проблеми правознавства. - 2016. - Вип. 3. - С. 46-49.
9. Суміна О.С. Аналіз сучасного стану розвитку регулювання транскордонного банкрутства у національному законодавстві / О.С. Суміна // Юридичний науковий електронний ресурс. – 2018. - № 3. – С. 240-243.
10. Колодійчук Н.Р. Правові особливості транскордонного банкрутства / Н.Р. Колодійчук // Сучасний вимір держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18-19 травня 2018 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. – Ч. 1. – С. 91-96.
11. Ніколаєв І. Транскордонне банкрутство: запровадження в українському законодавстві механізмів реалізації процедур банкрутства з іноземним елементом / І. Ніколаєв // Українське комерційне право. – 2013. – № 13. – С. 27–34.

Науковий керівник: Стахира Ганна Михайлівна, викладач кафедри міжнародного права, міжнародних відносин та дипломатії юридичного факультету, Тернопільського національного економічного університету

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Шаповал Микола Михайлович

аспірант юридичного факультету Сумського національного аграрного університету

Пізнання багатьох правових явищ у сьогоднішньому світі неможливе без використання широкого методологічного інструментарію, таких засобів і способів вивчення, які б повністю розкривали їхню природу й характерні ознаки, сприяли всебічному аналізу особливостей застосування в тій або іншій сфері суспільних відносин. У цьому зв'язку правомірним вбачається твердження, згідно з яким проблеми методології вивчення права актуальні на кожному новому етапі суспільного розвитку. За

допомогою різноманітних методів і прийомів дослідження не тільки забезпечується необхідний рівень наступності наукової думки, але й можливість одержання нового виду знання про предмети, що розглядаються.

Значу користь для дослідника правової проблематики мають загальноправові прийоми і способи пізнання правових явищ. Природа кожного правового явища може бути розкрита за допомогою таких методів. Тому загальноправові способи, засоби і прийоми вивчення є важливою складовою методології цивільного процесуального права.

Одним із методів, який широко використовується у правовій науці, є формально-логічний метод. Як зазначає Г. П. Тимченко, формально-логічний метод застосовується для визначення використовуваної термінології, понять і категорій, покладених в основу дослідження^{ix}. Цінність даного методу для вивчення підготовчого провадження в цивільному процесі полягає в тому, що він не тільки сприяє з'ясуванню змісту використовуваного поняттєво-категоріального апарату дослідження, але й допомагає встановити дійсний зміст моделі правового регулювання підготовки справи до судового розгляду, або, як висловився Р. Лукач, установити співвідношення між буквою й духом закону^x.

Очевидно, що необхідна доктринальна розробка поняття «підготовче провадження», звернення до таких категорій як «мета й завдання підготовки», визначення змісту нових інститутів цивільного процесуального права, серед яких виокремлюється врегулювання спору за участю судді, а також концентрація доказового матеріалу й низка інших. Пізнання явищ, які розглядаються, можливе тільки в контексті широкого застосування формально-логічного методу.

Одним із загальноправових методів дослідження є історико-правовий метод. Незаперечна роль цього способу вивчення. Як підкреслює М. П. Курило, історико-правовий аналіз необхідний для розуміння джерел і самого процесу становлення позовного провадження, його типологічних особливостей, механізму розгляду спорів у різні часові епохи. Використання цього методу дозволяє простежити за динамікою змін у сфері цивільного судочинства, визначити тенденції його розвитку й уникнути повторення помилок минулого, успадковувати все найцінніше із законодавчого досвіду нашої країни^{xi}. Історія містить наочні приклади численних законодавчих рішень, акумулює в себе досвід попередніх

поколінь. Виважений аналіз національного історичного шляху надає можливість оцінити становлення вітчизняної держави і права, зокрема і з позицій здійснення правосуддя у цивільних справах, відтворити періоди його розквіту, проаналізувати історичні факти і на цій основі визначити закономірності розвитку судової влади й судочинства.

Історико-правовий дискурс важливий в аспекті розуміння етапів становлення цивільного судочинства й наявності в ньому підготовчих стадій, особливостей правової думки і законодавства різних епох. В остаточному підсумку для того, щоб, виявивши із часом помилковість підходу, ніколи пізніше не допускати його повторення, використовувати тільки позитивний досвід, що мав місце в безперервній історії нашої держави і права.

Звертання до історичних джерел і проведення історичних паралелей – це далеко не єдиний спосіб одержання обґрунтованих і достовірних наукових знань. Для оцінки сучасного стану цивільного судочинства важливе значення мають порівняльно-правові дослідження і сформований на їх основі метод порівняльно-правового аналізу. Безперечно, корисним і затребуваним є досвід функціонування правосуддя в цивільних справах закордонних країн. Д. Я. Малешин у цьому зв'язку переконливо доводить, що еволюція різних народів свідчить про невинний пошук загальної формули руху права. Глобалізаційні процеси і, як наслідок, посилюваний взаємний вплив правових систем обумовлюють затребуваність і особливе значення порівняльно-правових досліджень. І далі, автор зауважує, що національне право в усі історичні періоди найчастіше удосконалювалося саме шляхом рецепції іноземного права^{xii}.

Метод порівняльно-правових досліджень сприяє осмисленню вітчизняного правосуддя з позицій усталених підходів до нього в закордонній доктрині і практиці. Визначаючи їх сутність можна не тільки встановити приналежність нашої процесуальної системи до відомого типу, але й виявити спільні й відмінні риси правового регулювання цивільної процесуальної діяльності суду й осіб, що беруть участь у справі. Звичайно ж, це зумовить появу конкретних пропозицій із удосконалення національного цивільного процесуального законодавства та практики його застосування. У плані дослідження підготовчого провадження мова може йти про аналіз закордонного законодавства в частині загальних принципів нормативної регламентації підготовчих дій, а також усталеного досвіду

розкриття доказів, здійснення примирних процедур, цивільної процесуальної відповідальності за неналежне виконання процесуальних обов'язків, зокрема за зловживання правом і тощо. Отже, порівняльно-правовий метод – це не тільки і не стільки метод коментування зарубіжного права, скільки розгляд останнього як прикладу можливого власного вдосконалення. Нарешті, рух у європейському напрямі розвитку передбачає наявність взаємних цінностей, загальних шляхів вирішення проблеми забезпечення права кожного на справедливий судовий розгляд.

Одним із загальноправових методів дослідження є метод узагальнення судової практики. Хоча дослідники, на наш погляд, правомірно порушують питання про джерела цього методу, які прийнято знаходити в теорії цивільного процесу. Однак це не заважає широкому використанню цього методу в інших, непроцесуальних галузях права^{xiii}. Ми виходимо з того, що судова практика надає значні підстави для осмислення ефективності чинних норм права. Не можна не згадати в цьому контексті слова М. П. Курила, згідно з якими метод узагальнення й аналізу судової практики дозволяє визначити прогалини й недоліки процесуального законодавства, недосконалість його правових норм, поєднати результати теоретичної частини дослідження й можливості їх правозастосування, сформулювати його основні положення й загальні висновки^{xiv}.

Теоретичні висновки повинні одержувати необхідну апробацію практикою правозастосування. Вони повинні поєднати вирішення теоретичного завдання й можливу свою реалізацію. З огляду на це методологічною основою дослідження проблем підготовчого провадження є метод узагальнення судової практики. Виявляючи недоліки правового регулювання, цей метод сприяє формуванню належної правової доктрини, затребуваної в законодавстві та сприйнятої практикою правозастосування

Література:

1. Тимченко Г. П. Принципи цивільного та адміністративного судочинства в Україні: проблеми теорії та практики: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. К., 2012. – С. 5.
2. Лукач Р. Методология права (пер. с сербохорватского). М.: Прогресс, 1981. С. 140-143.
3. Курило М. П. Єдність цивілістичного процесу: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. К., 2014. С. 7.
4. Малешин Д. Я. Гражданская процессуальная система России: Дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2011. – С. 31.
5. Малешин Д. Я. Методология гражданского процессуального права. – М.: Статут, 2010. – С. 180-182.
6. Курило М. П. Єдність цивілістичного процесу: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. К., 2014. С. 7-8.

Науковий керівник: Курило Микола Петрович, доктор юридичних наук, професор, Сумський національний аграрний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЮ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

Гуйван Петро Дмитрович

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, докторант
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Термін «провокація» (лат. *provocatio*) застосовується в різних сферах життєдіяльності: дипломатії, медицині, військовій справі і юриспруденції. Це дія або низка дій, які мають на меті викликати реакцію тих, кого провокують. Як правило, вони проводяться, з метою штучного створення складних обставин або негативних наслідків для тих, кого провокують. Суб'єкт, що здійснює провокації, називається провокатором. У юридичній діяльності, під провокацією розуміється підбурювання, спонукання окремих груп, організацій до дій, які можуть спричинити за собою тяжкі наслідки. Найбільш часто вона зв'язується з діяльністю правоохоронних органів. У різних суспільствах, різних легіслатурах наразі існують неоднакові підходи законодавця не тільки до розуміння провокації злочину, але і допустимості застосування таких методів. Одні з них характеризуються тотальною забороною на вчинення подібних дій, інші запровадили лише формальну заборону на дану діяльність спецслужб де-факто ефективно використовуючи такі методи.

В той же час відомі і випадки законодавчого дозволу на використання методу провокації (так звана правомірна провокація). Найбільш широко та результативно дана методологія застосовується у США. До прикладу, кримінальне законодавство деяких штатів в окремих випадках надає можливість кадровим співробітникам спецслужб впроваджуватися в операцію в якості співучасника. При цьому закон розрізняє правомірну і неправомірну провокацію, регламентуючи порядок поведінки оперативного співробітника, аби уникнути наслідків неправомірності провокативних дій. В цьому сенсі параграф 40.05 статті

40 Кримінального кодексу штату Нью-Йорк, який називається Залучення в «пастку» встановлює, що «у будь-якому переслідуванні за посягання стверджуваним захистом є те, що обвинувачений скоїв заборонене поведіння в силу того, що його спонукав або підбурював до цього публічний службовець або особа, що діє спільно з публічним службовцем, які прагнуть здобути докази, спрямовані проти нього, з метою кримінального переслідування, якщо способи отримання доказів були такими, що створили значний ризик того, що це посягання було вчинено особою, в іншому разі не схильним його зробити. Спонукування або підбурювання до вчинення посягання означає активну поведінку або підбурювання. Поведінка, яким просто надається особі можливість зробити посягання, не складає залучення в «пастку» [1]. Як бачимо, законодавчо передбачено систему критеріїв правомірності провокації, законодавством встановлена можливість провокувати осіб, схильних до вчинення злочину.

В той же час, провокативні дії посадової особи, внаслідок яких суб'єкт вчиняє корупційні дії, намір на які попередньо не був сформований, в усіх цивілізованих країнах визнаються злочинними. Важлива роль у цьому питанні відводиться караності таких оперативних вчинків, які можуть кваліфікуватися як провокація підкупу. Тут національний законодавець обрав проміжну позицію: з одного боку він запровадив кримінальну відповідальність за подібні дії, вчинені службовою особою, у тому числі правоохоронних органів (ст. 370 ККУ), з іншого – чинне законодавство містить низку запобіжників щодо усунення або істотного зменшення відповідальності учасників подібних злочинів. Так, за правилом ст. 43 КК України не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності. Кримінальна відповідальність в таких випадках може наступати лише при вчиненні умисних особливо тяжкого або тяжкого злочинів, пов'язаних з насильством над потерпілим, заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю або настанням тяжких наслідків. Суб'єктами відповідальності може бути як штатний працівник правоохоронного органу, так і особа, яка на законній конфіденційній основі співпрацює з правоохоронцями. Крім того, за зазначені дії не може бути призначено

довічне позбавлення волі, а максимальний розмір перевищувати половину найбільш суворого виду покарання. У такий спосіб законодавець намагається встановити баланс між суспільною потребою посилення боротьби з корупцією та охороною приватних прав конкретної людини.

Як відомо, одержання хабара без попередньої домовленості неможливо. Подібна домовленість з хабародавцем може відбутися як задовго до отримання предмета неправомірної вигоди, так і одночасно з її отриманням. Якщо домовленість не відбудеться, то корупційний злочин не станеться [2, с. 103]. Коли в процесі домовленості приймає участь оперативний співробітник чи пов'язана з ним особа з метою подальшого викриття злочинного посягання, важливо, щоб їхні дії перебували в рамках законної поведінки, не перезодячи ту межу, яка її відділяє від провокації. Виходячи з диспозицій чинних національних правових актів це доволі часто важко визначити. Слід погодитися з окремими дослідниками проблеми, що законодавчі приписи, за ідеєю спрямовані на протидію провокації, наразі навпаки служать мінімізації кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди. Особливою невизначеністю страждає словосполучення "щоб потім викрити того, хто пропонував". А "штучність" створення доказів вчинення злочину є оціночним ознакою, і визнання таких доказів як штучно створених або фактично існуючих залежить від різних суб'єктивних чинників, у тому числі, зокрема, від рівня посадового становища особи і його зв'язків. Зрештою, на практиці досить важко змодельювати ситуацію, коли особа, що здійснює провокацію, переслідує вказану у законі мету виключно як кінцевий результат своєї діяльності [3, с. 4].

За загальним правилом, відсутність згоди посадової особи на отримання неправомірної вигоди може виражатися в прямій відмові взяти запропонований предмет, в обуренні, вираженому посадовою особою, виклику свідків, подачі заяви в органи влади [4 с. 50]. Але часто відмова є показовою, неявною та спрямованою на продовження подальшого діалогу. Наполегливість з боку псевдо контрагента за різних обставин може оцінюватися судом неоднозначно. Власне, будь-які активні дії при проведенні оперативного заходу стосовно посадовця, у якого відсутнє бажання на вчинення злочину і не був зафіксований факт його згоди на отримання хабара, свідчать про несформований у нього злочинному намір, а також про наявність ознак порушення законності при проведенні

ОРЗ – провокації. Але чинне процесуальне законодавство України не надає можливості визначення, був намір у особи на скоєння корупційного злочину, який він спочатку приховував, чи був сформований внаслідок протиправного впливу оперативного співробітника.

Для вирішення вказаних проблем дієвим способом є застосування практики Європейського суду з прав людини, який напрацював усталені критерії подібного розмежування. Так, у рішенні від 26 травня 2016 року у справі «Баннікова проти Росії», заява № 18757/06 ЄСПЛ вказує таке: «Суспільний інтерес не може служити виправданням для застосування доказів, отриманих в результаті підбурювання з боку поліції, оскільки дані докази з самого початку піддало б обвинуваченого ризику остаточного позбавлення права на справедливий розгляд. За свою велику прецедентну практику Європейського Суду розробив поняття провокації злочину з метою його викриття, що порушує п. 1 ст. 6 Конвенції, на відміну від застосування законних агентурних методів при розслідуванні кримінальних справ. Європейський Суд постановив, що використання особливих методів ведення слідства - зокрема, агентурних методів - не може саме по собі порушити право на справедливий розгляд. Ризик підбурювання з боку співробітників міліції, викликаний зазначеними методами, означає, що їх використання повинно строго регламентовано. Проводячи розмежування між законним проникненням оперативного співробітника та підбурюванням до вчинення злочину, Європейський Суд повинен вивчити питання про те, чи змушували заявника до скоєння злочину. Він вказав, що відмова органів, які здійснюють слідчі дії, від зайняття пасивної позиції була здійснена для того, щоб їх дії асоціювались із поведінкою, яка передбачає їх ініціативу до вступу у зв'язок із заявником, для чого вони повторювали свою пропозицію, не дивлячись на первісну відмову заявника, наполегливо кваплячи його, піднімаючи ціну вище середньої [5, п. 34, 35, 47].

Натомість, втручання не може вважатися незаконним, якщо при цьому не було перевищено межі належної поведінки про здійсненні оперативного контрольованого заходу. Дії співробітників правоохоронних органів в рамках оперативного експерименту або вчинення злочину «під контролем» не можуть розглядатися як провокація дачі хабара в тому випадку, якщо вони діють або за достовірними фактами, або після заяви потерпілого, щодо якого з боку посадової особи мало місце злочинне

зазіхання (вимагання хабара), або за фактом відбулася хабара. Ці методи використовуються з метою викриття та затримання злочинця на місці злочину [6, с. 48]. З цього приводу ЄСПЛ вказує наступне: «Не було жодних доказів того, що заявник заздалегідь вчинив будь-які злочини, зокрема злочинів, пов'язаних з корупцією. Тим не менше, Європейський суд не вважає, що роль поліції була надмірною, враховуючи їх обов'язок здійснювати перевірки на скарги про вчинення злочинів, а також необхідність припинення руйнівних наслідків корупції серед суддів, у відповідності до принципу верховенства закону у демократичному суспільстві. Поліція, так би мовити, «приєдналась» до злочинної діяльності, а не спровокувала її. Таким чином, дії поліції, скоріше, знаходились в межах оперативної роботи, а не були провокаційними, що призвело б до можливого порушення пункту 1 статті 6 Конвенції [7, п. 37-39].

Отже, можемо дійти висновку, що декриміналізація провокації підкупу не на часі, натомість потрібне більш ретельне регламентування цієї сфери регулювання.

Література:

1. Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк. <http://avalon-law.ru/?p=406>
2. Поздеева О.С. Некоторые проблемы квалификации взяточничества. Вестник Московского университета МВД России. 2015. № 1. С. 101-106.
3. Гаухман Л. Коррупция и коррупционное преступление. Законность. 2000. N 6. С. 2-6.
4. Александрова И.А., Шевелев А.В. К вопросу о пересмотре границ между провокацией взятки и оперативным экспериментом. Вестник МВД РФ. 2007. №1. С.46-52.
5. Рішення ЄСПЛ від 26 травня 2016 року у справі «Баннікова проти Росії», заява № 18757/06. URL: <https://minjust.ru/ru/press/news/bannikova-bannikova-protiv-rossiyskoj-federacii-zhaloba-no-1875706>
6. Истомин А., Лопаткин Д. Провокация или изобличение преступника? // Законность. - М., 2005, № 3. - С. 47-49.
7. Рішення ЄСПЛ від 24 червня 2008 року у справі «Мілінієне проти Литви» (Milinienė v. Lithuania), заява № 74355/01. URL: http://en.tm.lt/dok/Miliniene_v_Lithuania_JUDG.pdf

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ, ПРИЧИНИ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Сароян Марія Артемівна

*студентка юридичного факультету Дніпровського національного
університету ім. О. Гончара*

Останнім часом проблема насилля в сім'ї досить не лише в Україні, а й в більшості країн світу. В результаті насильства в сім'ї руйнується особистість, формуються серйозні перешкоди до саморозвитку. Особливо це відбивається на психічному здоров'ї дітей та перспективах їх подальшого життєвого розвитку. Саме тому доцільним є удосконалення законодавства з питань домашнього насилля, проведення превентивних заходів, розробка і реалізація спеціальних програм захисту постраждалих, а також загальна криміналізація діянь, що відносяться до різних видів домашнього насилля.

Ч.3 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає поняття домашнього насильства як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами... Закон виділяє такі види домашнього насилля як фізичне, психологічне, економічне та сексуальне.

Відповідно до закону постраждалими визнаються особи, незалежно від того, чи проживають вони спільно зі своїми кривдниками, чи ні (наречені, подружжя, колишнє подружжя, мати, батько, діти, їх батьки, брати, сестри, нерідні батьки, опікуни, піклувальники, їхні діти, прийомні діти, діти-вихованці, інші родичі до двоюрідного ступеню зв'язку, особи, які спільно проживали або проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі, їх діти та батьки) та особи, які проживають разом (будь-які інші родичі, люди, які пов'язані спільним побутом, мають спільні права та обов'язки).

Постраждалою дитиною визнається не лише та, яка зазнала домашнього насильства, а й свідок (очевидець) такого насильства.

Серед причин того, що постраждалі не звертаються до правоохоронних органів, це - страх помсти з боку «тирана», відчуття власної вини, страх зганьбити сім'ю, почуття сорому та приниженості, низька самооцінка, бажання створити образ ідеальної сім'ї та щасливого

подружжя перед іншими, самопожертва заради дітей, а також фінансова залежність.

У випадку вчинення домашнього насильства постраждалі мають право звернутися із відповідною заявою чи повідомленням до органів поліції, до виконавчих комітетів сільських і селищних рад, органів опіки та піклування, навчальних закладів, установ охорони здоров'я, або повідомити через кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству.

Постраждалі мають право на отримання безоплатної правової допомоги адвокатами, а також звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника, вимагати від нього компенсації: витрат на лікування, періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які знаходяться на утриманні кривдника.

До кривдника можуть бути застосовані наступні спеціальні запобіжні заходи:

1) Терміновий заборонний припис - заборона перебувати, проживати, контактувати з постраждалою людиною строком на 10 днів, як на підставі її заяви, так і за власною ініціативою у разі існування загрози її життю чи здоров'ю. Припис залишити та перебувати у житлі разом із постраждалою особою не застосовується лише до неповнолітніх кривдників.

2) Обмежувальний припис - встановлена строком від 1 до 6 місяців на підставі судового рішення за заявою постраждалої особи заборонена перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; зобов'язання усунути перешкоди у користуванні майном; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборонено наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборонено вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею, тощо.

Усі факти домашнього насильства, інформація про кривдника, а також про постраждалих вносяться до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Відповідальність за вчинення домашнього насильства наразі передбачена лише у Кодексі України про Адміністративні Правопорушення. Зокрема, у ст. 172-3 КУпАП за вчинення домашнього

насильства передбачає покарання у вигляді штрафу від 170 грн до 340 грн або громадських робіт на строк 30-40 годин, або адміністративного арешту на строк до 7 діб. Повторне вчинення домашнього насильства протягом року вже загрожує штрафом від 340 до 680 грн або громадськими роботами на строк від 40 до 60 годин, або адміністративним арештом на строк до 15 діб.

Фізичне насильство в сім'ї, за яке передбачено кримінальну відповідальність, може бути вчинене у вигляді злочинів проти життя, здоров'я, злочинів, які ставлять у небезпеку життя чи здоров'я члена сім'ї, та злочинів проти особистої волі, міра відповідальності за які вказана у Кримінальному кодексі України.

У грудні 2017 року був ухвалений виключний закон, який запроваджує кримінальну відповідальність за домашнє насильство, проте він набуде чинності лише 11 січня 2019 року. Зокрема, запроваджується кримінальна відповідальність за вчинення систематичного домашнього насильства, що передбачатиме покарання у вигляді позбавлення волі строком до 2 років.

Отже, необхідно відмітити, що в Україні наразі досить активно відбувається процес вдосконалення законодавчого врегулювання питань сімейного насилля, конкретизація та криміналізація пов'язаних із ним діянь. Це дає надію в майбутньому на значне скорочення кількості як зареєстрованих так і прихованих випадків домашнього насилля.

Література:

1. Погляд поліції на проблему насильства в сім'ї. Газета «Бердянские ведомости» №90 (173), 16.11.2005. Журнал «Лиза» №49, 2.12.2002. – с. 10-11.
2. Проект Гармонія. Громадська програма із запобігання насильству в сім'ї. – Львів, 14- 20.04.2000. – с.95.
3. Журнал «Корреспондент» №10 (249). – 17.03.2007. – с. 41-44. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Агресія>.
4. Звіт Міжнародної Амністії «Насильство в сім'ї: звинувачуючи жертву (листопад 2006 року)»

Науковий керівник: Лахова Олена Вадимівна, старший викладач, Дніпровський національний університет імені О. Гончара

ЩОДО СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Чуфрін Юрій Юрійович

аспірант Національної академії управління

Професійна злочинність у світі виникла ще у середньовіччі. Перша згадка про неї з'явилася в період царювання Людовика XIV. У Франції існувала, так звана, Асоціація Жебраків, члени якої жили за рахунок вчинених злочинів. Асоціація перебувала в Парижі, маючи відділення в провінції, а також у багатьох інших містах. На той час вона вже мала ієрархічну організацію. Але зазначимо, що професійна протиправна діяльність тісно пов'язана з засобами виробництва, але все ж таки, на нашу думку, первинним було удосконалення способів і засобів накопичення матеріальних благ, а потім удосконалювались способи незаконного вилучення особами, які вели професійну протиправну діяльність.

Носіями кримінальної субкультури були і будуть громадяни, які ведуть антисуспільний спосіб життя, дотримуються кримінальних традицій та правил, породжують бажання користуватись чужим майном, цінностями і при цьому не бути викритими правоохоронними органами. Все це спонукало і спонукає злочинців йти на ризик та вчиняти злочини, використовуючи при цьому кримінальні навички, не повторюючи попередніх помилок, з метою уникнення заходів кримінально-правового характеру, набуваючи професійних антисуспільних знань.

Професійну злочинну діяльність пов'язують з поняття «професія», тобто рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок і є для будь-кого джерелом існування [1, с. 332], а професія, професіонал є запозиченим з латинської мови - *profesio* (вияв; офіційне оголошення, заява; офіційно зазначене заняття, професія) пов'язане з дієсловом *profiteer* «відкрито заявляю, оголошую; називаю своєю спеціальністю» [2, с.612]. Тобто професія передбачає заняття роботою (професією) особи, яка володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок тощо [1, с.332].

Багато професій поділяються на спеціальності, тим самим робота є більш творчою і змістовною, що призводить до поступової ліквідації відмінностей між психічною і фізичною працею і на перше місце

виходить поняття « спеціаліст» [1, с.332]. Слід зауважити, що спеціальність (лат. слово *specialis*) – особливий призначений для якоїсь мети, що відноситься до суспільно–корисної області знань, навчання і професій. [2, с.332], а професіонал – це кваліфікований фахівець, майстер своєї справи [3, с.772].

Таке визначення терміну «професіонал» стосується, як правило, праці, яка поділяється на: суспільно корисну працю - трудова діяльність окремих індивідів, трудових колективів, сукупного працівника, спрямована на створення необхідних і корисних благ для задоволення потреб суспільства та сукупність економічних відносин,

Функції суспільної праці можна поділити на:

- праця як засіб життя, як спосіб і міра задоволення потреб людини;
- праця як основа існування суспільства, джерело багатства, фактор суспільного процесу;
- праця як чинник розвитку самої людини, як сфера формування особистості.

Праця є джерелом існування і це заробітна плата, тобто це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства [4].

Суспільно-некорисна праця має незаконні здобуті статки, тобто предикатний злочин (будь-який злочин, у результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, зазначеного в статті 9 Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів), що означає будь-який злочин, у результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, зазначеного в статті 6 Конвенції.

Кожна сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для уповноваження судів або інших компетентних органів видавати розпорядження про надання банківських, фінансових або комерційних відомостей або про їх арешт з метою здійснення заходів, зазначених у статтях 3, 4 та 5 Конвенції. У ст. 9 Конвенції вказано, що кожна сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинними

відповідно до її внутрішнього законодавства у випадку умисного вчинення:

а) перетворення або передачі майна, з усвідомленням того, що таке майно є доходом злочинної діяльності;

б) приховування або маскуванню справжнього характеру майна або власності;

в) набуття майна, або його використання у протиправних інтересах;

г) участі у вчиненні, об'єднання або змови з метою вчинення, замаху на вчинення, пособництва, будь-якого із злочинів [5].

Висновки: Таким чином, професійна як і організована злочинність потребує ретельного юридичного вивчення та аналізу, з метою успішного попередження, запобігання та викриття осіб, які готують та вчиняють суспільно небезпечні злочини.

Література:

1. Новий тлумачний словник української мови: У 3-х томах. К.: Вид. «Аконіт», 2001. Т.1, с.559.
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. [ред. кол: О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. К.: Наук. думка, 1983. Т.4. С.512.
3. Словник іншомовних слів: 23 тис. слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л.О. Пустовіт та ін.]. К.: Довіра 2000. С. 772.
4. Про оплату праці: Закон України. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121.
5. Конвенція про арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, м. Страсбург, 8 листопада 1990 року / Статус Конвенції див. Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом №738/97-ВР від 17.12.97). Дата підписання: 29 травня 1997 р.
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341 // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.

ВІДПОВІДНІСТЬ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ВИМОГАМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЯК ПІДСТАВА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Шило Ольга Георгіївна

доктор юридичних наук, професор, кафедра кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Бабаєва Олександра Володимирівна

кафедра кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Рішення суду про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), спрямоване на усунення недоліків обвинувального акта або відповідного клопотання, допущені слідчим або прокурором при їх складанні та затвердженні. На практиці такі ситуації виникають досить часто¹.

У науковій юридичній літературі повернення обвинувального акта прокуророві традиційно розглядається як прояв судового контролю за законністю дій прокурора [1, с. 159]. Проте, на нашу думку, в підготовчому провадженні суд не здійснює контрольної функції, а перевірка ним відповідності вимогам закону обвинувального акту здійснюється у межах вирішення завдання щодо встановлення підстав для призначення судового розгляду.

Звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, який відповідає вимогам закону, складає зміст підстави, що свідчить про необхідність подальшого руху кримінального провадження і призначення судового розгляду. Відповідно якщо обвинувальний акт не відповідає формальним вимогам, що можна усунути без проведення додаткових слідчих або інших процесуальних дій, суд повертає його прокурору. Тож

---

¹ Так, згідно з даними судової статистики, про повернення прокурору обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру у 2013 р. було винесено 5,5 тис. ухвал, або 14,1 % від загальної кількості рішень суду, прийнятих у підготовчому провадженні; у 2014 р. – 4,9 тис. або 12,3 %; у 2015 р. – 5,4 тис., або 15,3 %; у 2016 р. – 4,1 тис., або 13,9 %; у 2017 р. – 2,7 тис., або 26, 1%; у 2018 р. – 2, 03 тис., або 25 %. Від кількості справ, які перебували у провадженні місцевих загальних судів. Таким чином, впродовж періоду дії КПК число таких рішень суду коливається в межах від 4 до 5,5 тис. на рік.

повернення обвинувального акта прокуророві має на меті не допомогти останньому усунути недоліки досудового розслідування, а лише виправити недоліки його резолютивного акту, які унеможливають призначення судового розгляду. Тут доречно провести аналогію з іншими процесуальними кодексами, які передбачають процедуру залишення позовної заяви без руху та підстави повернення її позивачеві, серед яких недоліки позовної заяви, які не були усунуті позивачем у встановлений судом строк. Розглядаючи обвинувальний акт як кримінальний позов, вважаємо цілком доречною процедуру повернення судом обвинувального акту прокурору з метою усунення ним його недоліків, що сприяє уніфікації судочинства в цій стадії.

З огляду на це в науці правильно звертається увага на те, що в ухвалі про повернення обвинувального акта не можуть міститися вказівки на проведення слідчих (розшукових) дій, усунення недоліків може відбуватися виключно на підставі аналізу вже проведених заходів. У протилежному випадку це буде повністю відповідати інституту повернення кримінальної справи на додаткове розслідування [2, с. 163]. На наш погляд, у розв'язанні цієї проблеми слід орієнтуватися на позицію Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ), викладену у п. 2 Листа «Про порядок підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 3.10.2012 р. № 223-1430/0/4-12, згідно з якою «проведення будь-яких слідчих або інших процесуальних дій, окрім тих, що зазначені в ухвалі про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, в кримінальному провадженні не допускається. Докази, отримані при проведенні процесуальних дій, не визначених в ухвалі про повернення зазначених матеріалів кримінального провадження, згідно з ч. 8 ст. 223 КПК України є недопустимими». Відповідно до цих положень, саме суд має визначити можливий та допустимий обсяг процесуальних дій, необхідний для виправлення недоліків обвинувального акта, вийти за межі якого прокурор не має права. Застосування такої позиції дозволяє не допускати підміни інституту повернення обвинувального акта скасованим інститутом повернення справи на додаткове розслідування.

Виходячи з п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, підставою повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору є невідповідність цих

документів вимогам КПК України, а саме, ст. 291 КПК (щодо обвинувального акта) та ст. 292 КПК (щодо відповідних клопотань). Науковці наводять різні види порушень, що можуть привести до такого рішення суду: 1) неправильне зазначення в обвинувальному акті даних про особу обвинуваченого, потерпілого чи інших учасників процесу; 2) недоліки при формулюванні фабули, обставин та самого обвинувачення; 3) порушення, пов'язані з викладенням доказів; 4) інші порушення, які були допущені безпосередньо при складанні обвинувального акта [3, с. 61]. Як, зокрема, вказує Л. Г. Матієк, критеріями прийнятності обвинувального акта доцільно вважати відповідність документа формі, змісту, обвинуваченню та процедурі національного законодавства, а також відповідність його стандартам справедливості, визначеним у положеннях Конвенції з прав людини та основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) [4, с. 192].

Так, проведене нами узагальнення судової практики повернення обвинувального акта прокурору дозволило виявити такі основні підстави для цього рішення (які наводяться в порядку від більш до менш поширених): (1) відсутність в обвинувальному акті відомостей, передбачених ч. 2 ст. 291 КПК України, або наявність помилкових відомостей; (2) обвинувальний акт не підписано прокурором та/або слідчим, у ньому не зазначені ім'я та по-батькові, посада слідчого та/або прокурора; (3) отримання обвинувального акту передувало його складанню та/або затвердженню, закінченню досудового розслідування; (4) відсутність або суттєві недоліки розписки про отримання підозрюваним або його захисником копії обвинувального акта; (5) зміст обвинувального акта, який перебуває у провадженні суду та зміст обвинувального акту, який надано обвинуваченому та захиснику, суттєво різняться; (6) в обвинувальному акті не викладено фактичні обставини кримінального правопорушення; (7) неправильна правова кваліфікація вчиненого кримінального правопорушення або її відсутність тощо. Крім того, на практиці іноді зустрічаються такі підстави, як порушення права обвинуваченого на захист, відсутність цивільного позову в якості додатка до обвинувального акта, неможливість прочитати обвинувальний акт та ін.

Аналізуючи наведені підстави, варто звернути увагу на таку, як помилки у кваліфікації кримінального правопорушення. Попри те, що практика і науковці визнають можливість повернення у таких випадках обвинувального акта прокурору, уявляється, що суд не має права

застосовувати цю підставу. Адже обвинувальний акт – це рішення прокурора, яким він висуває обвинувачення. Тому повернення обвинувального акта прокурору із вказівкою на зміну кваліфікації (навіть, якщо вона не відповідає фактичним обставинам) є втручанням суду у формулювання висунутого прокурором обвинувачення, що порушує засаду змагальності і може розцінюватися як прояв обвинувального ухилу суду. На наш погляд, доказування стороною обвинувачення належної кваліфікації кримінального правопорушення і, відповідно, її підтвердження має відбуватися виключно в судовому розгляді.

Про повернення матеріалів кримінального провадження прокурору суд постановляє відповідну ухвалу. Судова практика виходить з того, що такою ухвалою суд зобов'язує прокурора усунути виявлені недоліки протягом визначеного ним розумного строку, який має бути достатнім для виправлення допущених недоліків. Разом з тим, фахівці вказують на те, що КПК чітко не регламентовано, протягом якого строку прокурор повинен виправити допущені недоліки, у зв'язку з чим з метою уникнення тяганини пропонується в п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України передбачити конкретний строк [5, с. 130]. На наш погляд, така пропозиція не є раціональною, адже в кожному конкретному випадку для усунення відповідних недоліків потрібен різний час. Разом з тим, узагальнення судової практики засвідчило, що суди переважно не встановлюють конкретного строку, протягом якого необхідно усунути порушення. Тільки в одному випадку суд чітко вказав такий строк, ще у 10 % ухвал зазначив про усунення недоліків «протягом розумного строку».

У зв'язку з відсутністю механізму попередження порушення розумних строків під час усунення недоліків обвинувального акта видається за доцільне законодавчо закріпити обов'язок суду визначити конкретний строк та дії, необхідні для виправлення недоліків обвинувального акта. Така пропозиція поділяється й іншими авторами [6, с. 67]. В цьому контексті необхідно зазначити, що проблема відсутності механізму прискорення усунення недоліків обвинувального акту після повернення його прокурору привертає увагу з огляду на системний характер порушення розумних строків кримінального провадження і наявність багатьох рішень ЄСПЛ з цього питання («Світлана Науменко проти України», «Меріт проти України», «Дяченко та інші проти України» тощо).

Таким чином, зазначимо, що розуміння призначення цієї стадії як контролю за результатами досудового розслідування зберігається і до

цього часу. В основі цього підходу лежить розуміння проміжного характеру підготовчого провадження між попередньою стадією досудового розслідування й наступною стадією судового розгляду. Разом з тим, наявність контролю в підготовчому провадженні серед його завдань в умовах дії КПК України 2012 р. викликає сумнів з огляду на публічно-правовий тип кримінального процесу та істотне розширення дії засади змагальності. Більше того, вважаємо, що перевірка відповідності вимогам закону процесуальних актів, що надішли до суду від прокурора (що складає сутність контрольних повноважень судді, про які зазначається в науковій літературі) цілком охоплюється не контрольними завданнями цієї стадії, а завданням встановлення підстав для подальшої процесуальної діяльності суду (яка в загальному порядку здійснюється з метою підготовки судового розгляду, а в окремих диференційованих порядках обмежується підготовчим провадженням).

Література:

1. Калужинський О. В. Оціночна діяльність судді при прийнятті рішення про повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього розгляду. *Право і суспільство*. 2011. № 4. С. 157-164.
2. Замкова Я. В. Деякі питання підстав повернення обвинувального акта. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2016. № 19. С. 162-164.
3. Бурмагин С. Возвращение уголовных дел прокурору в порядке ст. 237 УПК РФ (Комментарий судебной практики). *Российская юстиция*. 2005. № 1-2. С. 60-75.
4. Матієк Л. Г. Критерії прийнятності обвинувального акта прокурора. *Прокуратура України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 травн. 2016 р. Київ : Національна академія прокуратури України, 2016. С. 191-193.
5. Завертайло І. О. Процесуальні порушення під час складання обвинувального акта і підстави повернення його судом для усунення недоліків, у тому числі з угодою (погляд практичного працівника). *Вісник АМСУ. Сер. Право*. 2015. № 1 (14). С. 127-132.
6. Яновська О. Г. Забезпечення дотримання розумних строків на стадії підготовчого провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 64-69.

**ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОТИПРАВНИХ ВЧИНКІВ У
КОНТЕКСТІ КАТЕГОРІАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ
І ПРАВА**

Панченко Олександр Георгійович

адвокат, помічник-консультант, Комітет з питань запобігання і протидії корупції, Верховна Рада України

У контексті теорії держави і права вирішення питання переліку нормативно-правових актів хоча й є очевидним, однак на сьогодні залишається нереалізованим [4]. Встановлення переліку нормативно-правових актів, що деталізують закон, передбачає прийняття важливого системного вирішення філософсько-правового характеру щодо рівня диспозиції правової норми. Йдеться про надання права деталізації правової заборони не лише національним законодавством, а й іншим суб'єктам права, які продукують нормативно-правові акти. Звісно ж, що така правомочність має бути закріплена спеціальним законом держави. Розв'язання проблематики визначення меж дії нормативно-правових актів має істотне значення для кваліфікаційних положень теорії держави і права.

У контексті категоріальних положень теорії держави і права одним із завдань є визначення загальних характеристик протиправних вчинків, дій та діянь або бездіяльності, які у різні історичні періоди вважалися злочинними і викликали ту чи ту реакцію, яка дістала назву кари або покарання. За певних умов різні дії, вчинені групою людей або окремою людиною зараховувались до категорії «злочинні» [3, 5].

Ключовими питаннями концептуальних положень теорії держави і права ми можемо визначити такі. Внаслідок яких причин цей злочинний акт викликав і викликає у вигляді реакції з боку або окремої особи, або групи, або публічної влади низку актів, як дістали назву «кара» [1]. Це саме ті питання, які постають перед теорією держави і права, питання, абсолютно відмінні від того, які акти ми повинні вважати злочинними. Ще однією концептуальною проблематикою вважається теоретичне обґрунтування теорією держави і права способів покарання.

Однак виникає певна теоретична суперечливість [2]. Згадані теоретичні питання є предметом розгляду такої практичної дисципліни, як кримінальна політика. Досліджуючи феномен злочину у категоріальних положеннях теорії злочину теорії держави і права, ми дійшли висновку, що злочинні або заборонені законом дії – це такі дії, що суперечать системі поведінки «дозволений (законом) – належний (відповідний закону)». Це, на нашу думку, найпростіше визначення злочину. Отже, загальною ознакою всього класу злочинних дій і злочинної поведінки з позицій будь-якого індивіда буде ознака суперечливості між їхньою поведінкою й вчиненими діями, усвідомлюваними індивідуумом чи групою людей як «дозволений – належний», що можна вважати суперечностями атрибутивно-імперативних переживань.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: монографія. Харків: Факт, 2003. 328 с.
3. Левицька О.В. Істина у праві: гносеологічний вимір: дис. на зд. наук. ст. канд. юрид. наук: 12.00.12 – філософія права; Міністерство освіти і науки України, Нац. університет «Львівська політехніка». Львів, 2019. 202
4. Тихомиров О.О., Мікуліна М.М., Іванов Ю.А. та ін. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. Київ: Кондор, 2016. 332 с.
5. Рабінович П.М., Добрянський С.П., Гудима Д.А. та ін. Філософія права: проблеми та підходи; за заг. ред. П. М. Рабіновича. Львів: Льв. нац. ун-т ім. І. Франка, 2005. 332 с.

Науковий керівник: Олійник Ольга Борисівна, доктор юридичних наук, професор, академік, лауреат премії імені Ярослава Мудрого

ЯКІВ ГАНДЗЮК ЯК СИМВОЛ МУЖНОСТІ

Макогончук Наталія Віталіївна

кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького

Початок ХХ ст. для України характеризується нестабільними змінами в соціально-економічному і політичному житті. Перша світова війна, Українська національно-демократична революція 1917-1920 рр. відзначилися для України національно-визвольною боротьбою, протягом якої змінювалася свідомість українського народу, його політичних лідерів. В цей час за українську державність боролися різні військові підрозділи та діячі, проте не всі із них залишилися вірними своїм ідейним переконанням до кінця.

Багато імен героїв, якими варто пишатися сьогодні, нажаль, в забутті. Одним із них є Яків Гандзюк – людина по-справжньому віддана своїй державі, навіть перебуваючи за її межами. Народився Яків Гандзюк 1873 року в Подільській губернії в селянській сім'ї відставного бомбардира. В 1896 році закінчив з відзнакою Одеське піхотне юнкерське училище і здобув звання підпоручика. Знав п'ять іноземних мов, багато читав, добре орієнтувався у тонкощах тогочасної політики. Виділявся Яків Гандзюк й загальнолюдськими якостями, бо не терпів зверхнього ставлення до рядових вояків. Був надзвичайно вимогливим до себе, чесним, мав рішучий характер і залізну волю. Тож не дивно, що бійці поважали свого командира, і вірили йому.

Пройшов три війни, був генерал-майором, командував 1-м Українським корпусом військ Центральної Ради. Після закінчення Російсько-японської війни 1904-1905 рр. отримав звання штабс-капітана із трьома медалями та орденами Св. Анни IV і III ступеня, Св. Георгія та «За хоробрість».

Яків Гандзюк був відомий не лише як талановитий офіцер, але і як влучний стрілець. Тричі вигравав офіцерські змагання зі стрільби з револьвера і отримував цінні подарунки. В боях Яків Гандзюк був відважним і абсолютно не шкодував себе. Дев'ять разів діставав

поранення і контузії. За бойові заслуги українцю було присвоєно звання полковника і нагороджено Георгіївською зброєю [2]. А Президент Франції Раймон Пуанкаре 3 грудня 1915 року удостоїв його однієї з найвищих військових нагород своєї держави – Військовою медаллю (Médaille militaire).

Зі спогадів Василя Кочубея – ад'ютанта Павла Скоропадського: «На його рукаві було 8 золотих нашивок – по одній за кожне поранення... На запитання, чому він не ховається за височиною, чому так легковажно ризикує своїм життям, полковник відповів: «На війні буває така мить, коли просто необхідно ставити ва-банк своє життя, інакше переможцем буде противник» [1].

Яків Гандзюк не забував і про просвітницьку діяльність, тому весь вільний час він присвячував підвищенню культурного рівня однополчан: організовував гуртки з читанням різноманітних лекцій, аматорські спектаклі, концерти. Серед товаришів та підлеглих користувався неабияким авторитетом і скромністю, яка дивувала інших.

У червні 1917 року Яків Гандзюк отримав погони генерал-майора. А вже наступного місяця прийняв командування 104-ю піхотною дивізією у складі 34-го армійського корпусу, на чолі якого стояв генерал-лейтенант Павло Скоропадський. Майбутній Гетьман України у спогадах дуже високо характеризував свого підлеглого: «Доблестный генерал... Я думав, що він загинув, але міцна його натура і цього разу витримала. Після страшної контузії вже через два місяці він знову очолив дивізію. Це був дійсно герой» [3].

9 лютого 1918 р. Яків Гандзюк був розстріляний. І навіть перед смертю він продовжував бути вірним своїм переконанням.

Література:

1. Гриценко А. Політичні сили в боротьбі за владу в Україні (кінець 1917 – початок 1919 рр.). – К., 1993. – 275 с.
2. Голос України [Текст] // Газета. – 2017. – № 50.
3. Мироненко, О. М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917–1920 рр.: теоретико-методологічний аспект [Текст] / О. М. Мироненко. – К., 2002. – 260 с.

**РАДЯНСЬКІ ДРУКОВАНІ ВИДАННЯ ТА ПРЕСА ПРО
ВІЙСЬКОВИЙ ПОЛОН (1940- 80-ТІ Р.)**

Левикін Володимир Валерійович

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. Михайла Грушевського Національної академії наук України

Початок війни в 1939 році характеризується потраплянням до радянського полону великої кількості польських військовополонених. Наступне поповнення радянських таборів для іноземних військовополонених відбулося внаслідок війни Радянського Союзу з Фінляндією. Детальні відомості було засекречено від громадскості, але про повне замовчування фактів все ж не можна говорити. Про це свідчать, наприклад, такі газетні публікації:[1, 2]. І хоча інформація подавалася тенденційно та обмежено, дізнатися про існуюче явище цілком можливо.

Із початком Великої Вітчизняної війни проблема іноземних військовополонених постала перед Управлінням у справах військовополонених та інтернованих (УПВІ) у повний зріст. Зростання кількості бранців вимагало надзвичайних заходів, але те, що в той час йшла війна, обумовило посилену цензуру щодо інформації про кількісний та якісний склад полонених, що потрапили до радянського полону. Серед робіт та публікацій у пресі того часу можна згадати, наприклад, [3]. А вже в 1943 році в науковій пресі було видано аналіз «фінської війни»[4].

Із закінченням війни у 1945 році велика кількість іноземних військовополонених залишилася в Радянському Союзі на примусових роботах, і цей час також не характеризується відносно широким висвітленням проблеми бранців. Але з'являються і наукові статті, присвячені медичному стану військовополонених [5]. У ці ж роки видаються збірки документів та матеріалів із зовнішньої політики Радянського Союзу, в яких публікувалися документи, що безпосередньо мали відношення до військового полону. На кінець 40-х років радянські газети публікували матеріали щодо репатріації іноземних військовополонених [6].

П'ятидесяти роки характерні щодо відображення проблеми військовополонених, низки офіційних заяв, загострення протиріч із західними країнами та спроб на науковому рівні проаналізувати проблему військового полону. Також починають виходити друком спогади колишніх військовополонених [7, 8, 9].

В 1960-х роках виходить друком «Історія Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу», в якій хоч і коротко, але всеж приділено увагу іноземним військовополоненим. Продовжують з'являтися публікації спогадів клишніх бранців та проводяться дослідження діяльності антифашистів [10, 11].

Наступне десятиліття окрім вже звичних спогадів додає в історіографію війни соціологічні публікації [12].

Починаючи з другої половини 80-х років спостерігається значне підвищення кількості публікацій за темою та розширення тем наукових та журналістських досліджень [13, 14, 15].

Останні два роки існування Радянського Союзу також характеризуються зняттям табу йованих раніше тем досліджень [16 - 21].

У висновку можна сказати, що тема іноземного військового полону знаходила висвітлення радянській пресі та науковій літературі, і пік її дослідження припадає на 70-ті, 80-ті та початок 90-х років минулого століття.

Література:

1. Рассказы военнопленных // Известия. 1939. – 4 декабря. – С. 2.
2. Письмо пленного финского солдата // Правда. 1939. – 10 декабря. – С. 1.
3. Дунаевский А. Почему они сдаются в плен // Правда. – 1942. – 1 февр.
4. Минц И. Разгром белофинской армии в 1939-1940 гг. // Исторический журнал. – 1943. – № 2. – С. 17-27.
5. Бояндин И.Т. Санитарно-эпидемиологическое обеспечение репатриированных и военнопленных // Военно-медицинский журнал. 1946. №3. – С. 44-47.
6. К вопросу о репатриации немецких военнопленных // Правда. – 1949. – 30 янв.; То же // Известия. – 1949. – 30 янв.
7. Заявление Паулюса Советскому правительству // Правда. – 1953. – 1 нояб.; То же // Известия. – 1953. – 1 нояб.; То же // Красная Звезда. – 1953. – 1 нояб.

8. Амелин А.Б. Международно-правовое регулирование военного плена: Дис. . канд. юрид. наук. – М., 1954. – 381 с.
9. Петерсхаген Р. Мятежная совесть. – М.: Прогресс, 1958.
10. История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941-1945 гг. В 6 т. М. – 1960-1965.
11. Мюллер В. «Я нашел подлинную Родину». Записки немецкого генерала. – М. – Прогресс, 1964 –365 с.
12. Корсунский А.Р. Опыт изучения политических взглядов солдат вермахта во время Великой Отечественной войны // Социологические исследования. – 1975. – №46. – С. 171-177.
13. Бланк А.С. Пленники Сталинграда // Новый мир. – 1989. – № 9. – С. 205.
14. Бондаренко Е.Ю. Жестокий русский плен // Проблемы Дальнего Востока. – 1989. – № 3. – С. 204-206.
15. Гуревич А.Я. Проблема ментальностей в современной историографии // Всеобщая история: дискуссии, новые подходы. – М.: Наука, – 1989. 455 с.
16. Коренюк Н. «Пленные нам не нужны» // Смена. – 1990. – № 2. – С. 89-96.
17. Лебедева Н.С. О трагедии в Катynie // Международная жизнь. – 1990. – №5. – С. 112-130.
18. Прибылов В.И. Почему ушла армия Андерса? // Военно-исторический журнал. 1990. – № 3. – С. 29-37.
19. Галицкий В.П. Социально-психологические аспекты межгрупповых отношений в условиях военного плена //Социологические исследования – 1991 -№10. – С 49-63.
20. Галицкий В.П. Немецкие военнопленные в восстановлении хозяйства СССР // Вторая мировая война и преодоление тоталитаризма – М, 1991 – С. 75-83
21. Галицкий В.П. Социально психологические аспекты межгрупповых отношений в условиях военного плена // Социологические исследования, – 1991. – № 10, – С. 48-63.

ДІЯЛЬНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА РОЗЕНКРЕЙЦЕРІВ У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ РОЗЕНКРЕЙЦЕРСЬКОГО РУХУ

Помазан Дмитро Юрійович

аспірант, природно-географічний факультет, кафедра історії, археології та філософії, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

Актуальність поставленої теми, зумовлена тим, що роль історії Англійського Товариства Розенкрейцерів (далі АТР) в контексті сучасної історіографії Розенкрейцерського руху недостатньо розкрита та систематизована. Метою дослідження – є вивчення історії діяльності Англійського Товариства Розенкрейцерів в сучасній історіографії Ордену Розенкрейцерів.

АТР – це одне з таємних товариств езотеричного характеру, яке було засноване в Лондоні у 1866 році Робертом Літглом [6 с. 80-82]. Ідейною парадигмою товариства стала езотерична традиція німецьких розенкрейцерів, яка мала велику популярність та вплив у XVIII ст. Дане товариство значною мірою вплинуло на розвиток езотеризму у другій половині XIX ст. Саме на структурній основі АТР, групою його adeptів, була сформована найвпливовіша езотерична організація XIX ст. – Орден Золотої Зорі [2]. Незважаючи на значний внесок в розвиток Західного Езотеризму, історія АТР не отримала власної моделі дослідження та розглядається в історіографії Розенкрейцерського руху, як один з його елементів. Наприклад, однією з перших робіт присвячених Ордену Розенкрейцерів, де розглядається історія АТР - є монографія «История розенкрейцеров и истоки франкмасонства» за авторством Поля Арнольда, яка була вперше опублікована у 1970 р. [5]. В даному дослідженні Арнольд доволі критично розглядає документальні матеріали з історії розенкрейцерів та завдяки детальному аналізу джерел спростовує велику кількість міфів, щодо діяльності Ордену. Водночас, автор підтвердив реальність існування АТР та прослідкував його ідейну приємність від німецького руху розенкрейцерів [5, с. 255-256].

Іншою роботою, яка була присвячена детальному огляду історії Ордену Розенкрейцерів – є монографія Крістофера Макінтоша під назвою

«Rosy Cross Unveiled: The History, Mythology and Rituals of an Occult Order» [3]. Невідмінно від дослідження П. Арнольда, автор приділяє набагато менше уваги аналізу документальних матеріалів Розенкрейцерського руху, а більш орієнтується на створення цілісної моделі становлення розенкрейцерів. В даному дослідженні історія АТР розглядається не тільки, як частина руху розенкрейцерів, але і як елемент становлення Ордена Золотої Зорі. Крім того, Макінтош акцентує увагу на особистості видатного англійського окультиста Кеннета Макензі та його ролі в провадженні езотеричних матеріалів з території Німеччини до ініціативної структури АТР [3, с. 109-111].

Більш новітнім дослідженням, де розглядається історія АТР в контексті Розенкрейцерського руху - є робота Крістіана Ребісса під назвою «Rosicrucian History and Mysteries», яка була опублікована у 2005 р. [4]. В монографії розкривається велика кількість питань пов'язаних з Орденом Розенкрейцерів. Автор досліджує діяльність розенкрейцерів різних хронологічних періодів та оцінює вплив на Орден в різних географічних регіонах. Крім історії формування АТР, розглядаються видатні діячі цієї організації такі як В. Вудман, К. Макензі, В. Вескот, С. Моус та ін. Водночас, автор описує вплив АТР не тільки на Орден Золотої Зорі, але і на інше популярне езотеричну організацію – Теософське Товариство, що значно розширює дослідницьке поле історії АТР [4].

Найбільш ґрунтовно історія АТР була розглянута в найновітнішому дослідженні Тобіаса Куртона під назвою «The Invisible History of the Rosicrucians: The World's Most Mysterious Secret Society» [1]. Дана робота була опублікована у 2009 році та на даний час вважається найбільш комплексною історичною роботою з теми Розенкрейцерського руху. Історія АТР розкрита максимально змістовно. Автор досліджує такі складові АТР: езотеричну доктрину, яка пов'язана з традиціями кабали, алхімії та гермітизму, структуру організації в контексті ініціативних рівнів, вплив adeptів АТР на інші езотеричні таємні товариства [1].

З приведених вище матеріалів, можна зробити висновок, що історія АТР в контексті сучасної історіографії Розенкрейцерського руху грає велику роль. Незважаючи на те, що АТР не отримав власної традиції дослідження, еволюція її історичної парадигми прослідковується в усіх представлених монографіях. Починаючи з фактів заснування історична модель АТР постійно робилась складнішою, включаючи в себе такі

компоненти, як біографічні матеріали видатних адептів, езотеричні доктрини, зв'язки з іншими таємними товариствами та ін. Дана тенденція вимагає виділення історії АТР в окреме дослідницьке поле.

Література:

- 1). Churton T. The Invisible History of the Rosicrucians: The World's Most Mysterious Secret Society 2009. URL: <https://books.apple.com/us/book/the-invisible-history-of-the-rosicrucians/id1249489185?ign-gact=1>.
- 2). Gilbert R. A. The Masonic Career of A. E. Waite. 1986. URL: https://skirret.com/papers/waite/masonic_career.html.
- 3). McIntosh C. Rosy Cross Unveiled: The History, Mythology and Rituals of an Occult Order. Wellingborough: Aquarian Press, 1980. 160 с.
- 4). Rebisse C. Rosicrucian History and Mysteries. 2005. URL : <https://www.pdfdrive.com/rosicrucian-history-and-mysteries-e18197950.html>.
- 5). Арнольд П. История розенкрейцеров и истоки франкмасонства. М: Энигма, 2011. 336 с.
- 6). Хоув Э. Маги Золотой Зари. М: Энигма, 2008. 624 с.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolevich COORDINATION OF THE ACTIVITIES OF
LAW ENFORCEMENT BODIES OF FINLAND.....3

Дубинський Ігор Юрійович ПОНЯТТЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У
КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕННЯХ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.....4

Радзілевич Дмитро Анатолійович РЕЛІГІЙНІ ПІДГРУНТЯ
РЕГІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ.....6

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Іванова Ганна Сергіївна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ.....11

Ликова Інна Анатоліївна ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ БЕЗОПЛАТНОЇ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....14

Мазур Анатолій Васильович, Чернишов Артем Олексійович СПР ЩОДО
ПРОХОДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК РІЗНОВИД ПУБЛІЧНО-
ПРАВОВОГО СПОРУ.....18

Макарова Світлана Олександрівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПЕРЕМІЩЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ
КОРДОН УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОМЕРАХ: НАЦІОНАЛЬНЕ
ЗАКОНОДАВСТВО ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....22

Плехов Данило Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ
АДВОКАТІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА ТРУДОВИМИ ДОГОВОРАМИ.....26

<i>Роговська Анастасія Ігорівна</i> РЕФОРМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	28
<i>Сароян Марія Артемівна</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНА - НАТО.....	33
<i>Сароян Марія Артемівна</i> ЦІЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.....	36
<i>Співак Ірина Вікторівна</i> МОВНЕ ПИТАННЯ: УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК БАЗОВИЙ СИСТЕМО УТВОРЮВАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАЦІЇ.....	38
Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення	
<i>Бороздуха Марія Ростиславівна</i> СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЗОВ» ТА «ПОЗОВНА ЗАЯВА».....	45
<i>Геля Вікторія Олександрівна</i> УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	47
<i>Гулик Андрій Григорович</i> ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	49
<i>Колодійчук Назарій Романович</i> ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО БАНКРУТСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	54
<i>Шаповал Микола Михайлович</i> ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	59

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Гуйван Петро Дмитрович ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЮ
ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ.....64

Сароян Марія Артемівна ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ,
ПРИЧИНИ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....69

Чуфрін Юрій Юрійович ЩОДО СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ.....72

Шило Ольга Георгіївна, Бабаєва Олександра Володимирівна
ВІДПОВІДНІСТЬ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ВИМОГАМ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЯК
ПІДСТАВА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ.....75

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Панченко Олександр Георгійович ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ПРОТИПРАВНИХ ВЧИНКІВ У КОНТЕКСТІ КАТЕГОРІАЛЬНИХ
ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.....80

Історія становлення української державності

Макогончук Наталія Віталіївна ЯКІВ ГАНДЗЮК ЯК СИМВОЛ
МУЖНОСТІ.....82

Історія країн світу та міжнародні відносини

Левикін Володимир Валерійович РАДЯНСЬКІ ДРУКОВАНІ ВИДАННЯ
ТА ПРЕСА ПРО ВІЙСЬКОВИЙ ПОЛОН (1940- 80-ТІ Р.).....84

Помазан Дмитро Юрійович ДІЯЛЬНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОГО
ТОВАРИСТВА РОЗЕНКРЕЙЦЕРІВ У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ
ІСТОРИОГРАФІЇ РОЗЕКРЕЙЦЕРСЬКОГО РУХУ.....87

Підписано до друку 21.06.2019
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net
